

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ
ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**«Українізація 20-30-х рр. XX ст.:
передумови, здобутки, уроки»**

Студентки 4 курсу, групи СОІ-41
напряму підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта (Історія)»
Матковської Юлії Мар'янівни
Керівник:
кандидат історичних наук, доцент
**Дрогомирецька Людмила
Романівна**

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Історичні передумови українізації	7
1.1. Питання коренізації в контексті національної політики радянської влади у 1920-1930-их рр.	7
1.2. Формування законодавчої бази політики українізації.....	10
Розділ 2. Основні напрямки та методи здійснення політики українізації	16
2.1. «Українізація» державного і партійного апарату	16
2.2. «Українізація» системи освіти, науки, культурної сфери.....	22
2.3. Регіональні особливості політики українізації в Україні	35
Розділ 3. Наслідки та уроки політики українізації.....	39
Розділ 4. Діяльнісний метод навчання історії на прикладі теми «Політика «українізації» в УСРР»	45
Висновки	58
Список використаних джерел	60
Додатки	67

ВСТУП

Сьогодні Україна переживає найважчі випробування за весь період незалежності. Повномасштабна війна, яку 24 лютого 2022 р. розпочала російська федерація, має виразні риси геноциду українського народу. Складовою цього геноциду є намагання путінського режиму знищити українців як політичну націю, зруйнувати не тільки українські міста і села, але й українську історичну пам'ять та національну ідентичність. То ж нині питання національного самоусвідомлення для українців є важливим як ніколи раніше. Відтак, доволі актуальним є історичний досвід.

Актуальність теми дипломної роботи зумовлена необхідністю інтеграції українського суспільства на основі мови, культурної традиції, історичної і політичної самосвідомості українського народу на сучасному етапі, коли проблема українізації розглядається як фактор національної консолідації суспільства сучасної України.

Актуальність теми дослідження підсилюється потребою вивчення та наукового осмислення передумов впровадження і особливостей реалізації політики українізації в 1920-1930-их роках, коли більшовики намагалися переконати українців і увесь світ у тому, що саме комуністична, а не якась інша, влада виявляє турботу про розквіт України. Декларувалося, що основною метою українізації є сприяння розвитку української культури і мови, та реально на перший план виходило інше: вкорінення більшовицького режиму в українське суспільство шляхом залучення місцевого населення до радянського будівництва і переорієнтації національного відродження в необхідному для радянської влади напрямку.

У контексті означеного важливим є звернення до проблеми формування історичних знань учнівської молоді про політику українізації 20-30-х рр. ХХ ст., коли інтелігенція, прагнучи розвитку всього українського, подекуди відкидала ідеологічне нашарування та завдяки «українізації» намагалася розвивати модерну національну освіту, культуру та науку.

Об'єктом дослідження є політика українізації, яка реалізовувалась радянською владою в Україні у 20-30-х роках XX століття і навчально-виховний процес на уроках історії України, спрямований на формування національної свідомості учнів засобами вивчення політики українізації на уроках історії.

Предметом дослідження виступають історичні передумови та особливості впровадження політики українізації; форми і методи, які практикувалися для її реалізації; наслідки та уроки політики українізації; реалізація діяльнісного підходу у вивченні теми на уроках історії у школі.

Метою дипломної роботи є комплексний аналіз політики українізації 1920-х – 1930-х років та вироблення методики активної діяльності учнів при вивченні теми на уроках історії в школі.

Для досягнення поставленої мети авторка ставить наступні **завдання**:

- визначити передумови і цілі впровадження політики українізації в Україні у 20-30-х роках XX століття, показати особливості її реалізації;
- вивчити і висвітлити здобутки та досягнення українізації, оцінити її вплив на формування національної ідентичності, підвищення культурного рівня українського населення;
- виявити негативні наслідки та помилки у проведенні політики українізації;
- визначити прийоми та форми організації навчання при вивченні теми українізації з метою реалізації діяльнісного методу навчання.

Хронологічні межі роботи складають 1920-1930-і рр. Вибір нижньої хронологічної межі - 1923 р. - зумовлено початком впровадження політики українізації. Верхня межа - 1930-і рр. - згортання українізаційних процесів у суспільно-політичному і культурному житті УСРР.

Територіальні межі роботи охоплюють територію Української Соціалістичної Радянської Республіки як частини Радянського Союзу.

Стан наукової розробки. Тема українізації 20-30-х рр. XX століття є досить добре вивченою в українській історіографії та має значний обсяг наукових досліджень. Існують численні монографії, статті, збірники наукових

праць, які присвячені різним аспектам українізації, її передумовам, здобуткам та урокам.

Джерельну базу дипломної роботи в основному складають опубліковані документи та матеріали [5, 6, 9] та матеріали періодичної преси [2,3,4,7,8,11,12].

Вагомий внесок у вивчення теми українізації внесли науковці Інституту історії України НАН України Смолій В.А., В.М. Даниленко, Я.В. Верменич, П.М. Бондарчук, Л.В. Гриневич, О.О. Ковальчук, В.В. Масненко, В.М. Чумак, які підготували ґрунтовне дослідження «Українізація 1920-30-х років: передумови, здобутки, уроки [35]. Причини прийняття політики українізації, її справжній зміст і результати, причини її згорання і значення цієї політики відображено у монографії Даниленка В.М., Касьянова Г.В., Кульчицького С.В. «Сталінізм на Україні: 20 - 30-ті роки» [26]. Державно-правові питання впровадження політики українізації в 20-х роках висвітлено у монографії В. Чеховича [38]. Політиці українізації та причинам її згорання присвячено розділ праці І.Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» [28]. Окремі аспекти досліджуваної у дипломній роботі теми висвітлено у статтях Я.Верменича [20], В.Лозицького [32], І.Науменка [34].

Не зважаючи на чималий науковий доробок по даній темі, завжди є можливість для нових досліджень та поглиблення знань у ній. Наприклад, дослідження може зосередитися на аналізі регіональних особливостей політики українізації, розгляді взаємозв'язку українізації та процесів соціалізації в українському суспільстві, дослідженні ролі української інтелігенції в цьому процесі тощо.

Методологічна основа дипломної роботи до розгляду даної теми базується на методологічних принципах та методах дослідження: принципах історизму, об'єктивності, системності, розвитку, науковості. Мета і завдання роботи зумовили використання проблемно-хронологічного, порівняльного і ретроспективного методів дослідження.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в тому, що авторкою зроблена спроба напрацювання певних методичних рекомендацій щодо реалізації діяльнісного підходу до вивчення теми українізації на уроках історії у школі. Авторкою зроблено спробу обґрунтувати комплекс методичних прийомів та завдань, адаптованих до сучасних освітніх вимог, для ефективного осмислення учнями складності та неоднозначності процесів українізації.

Практичне значення даної дипломної роботи полягає в тому, що основні положення, фактичний матеріал та висновки можуть бути використані для подальшого дослідження цієї теми. Запропоновані методичні підходи сприятимуть формуванню в учнів ціннісних орієнтацій, патріотизму та усвідомлення власної національної ідентичності на основі глибокого розуміння історичних процесів. Вивчення українізації з використанням розроблених методів допоможе учням краще зрозуміти складні питання національного розвитку та самовизначення.

Матеріал даної дипломної роботи можна використати для створення конспектів уроків в школі на тему «Українізація 20-30 рр. XX ст.»

Структура роботи обумовлена метою та завданнями дослідження. Складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (70 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки.

РОЗДІЛ І. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ УКРАЇНІЗАЦІЇ

1.1. Питання коренізації в контексті національної політики радянської влади у 1920-1930-х рр.

Взявши владу у 1917 р. більшовицький уряд декларував усім народам колишньої російської імперії право на самовизначення. Офіційна національна політика в СРСР виходила з принципів «дружби народів» і «пролетарського інтернаціоналізму» і гарантувала усім офіційно визнаним радянським національностям можливість мати свою національну культуру, історію, класичну літературу. А, насправді, прихід до влади Й. Сталіна та період його управління країною позначився дуже складними і різноскерованими процесами. Національність стала універсальним ярликом для класифікації та управління громадянами. У цей період національності припинили вважати рівними. Була визначена ідеологічна ієрархія націй на чолі з «великим російським народом». Відповідно Україна та інші неросійські республіки вважалися «молодшими сестрами» у радянській «сім'ї народів» [32, с. 46].

У 1920-ті рр. Україна вступила із складною ситуацією у міжетнічних відносинах. Утворення союзу РСР на основі диктату із застосуванням сили, шантажу і обману, фальшивої єдності, а не істинного волевиявлення народів, привело до видозміни багатьох державних структур Росії у загальносоюзні, необмеженого розширення сфери дії центральних відомств та їх прав. Такий поворот подій не міг не викликати незадоволення та опору в національних республіках [36, с.41].

Щоб «заспокоїти» національні республіки, керівництво РКП(б) поставило на порядок денний чергового партійного з'їзду пункт про шляхи розв'язання національного питання. Відповідно, XII партійний з'їзд у квітні 1923 р. затвердив політику коренізації як офіційну лінію партії [45, с. 3].

У постанові з'їзду ставилася вимога, щоб органи національних республік будувалися переважно з людей місцевих, «щоб були видані закони, які забезпечують вживання рідної мови в усіх державних органах і в усіх

установах, що обслуговують місцеве інонаціональне населення і національні меншості» [36, с.43].

Тобто, політика коренізації спрямовувалася на підготовку, виховання й висування кадрів корінної національності, врахування національних чинників при формуванні державного апарату. Політика коренізації була спрямована також на організацію мережі шкіл, закладів культури, видання газет, журналів та книг мовами корінних національностей, на зміцнення національних мов у республіках та їх використання у всіх головних сферах суспільно-політичного життя [31, с.261].

Щоб зрозуміти, що змусило більшовицький уряд піти на такі значні поступки в національному питанні, спробуємо з'ясувати, якими мотивами він керувався.

Радянська політика українізації була вимушеним заходом більшовицького керівництва, продиктованим зовнішньо- та внутрішньополітичними чинниками. Вона розглядалася як тимчасовий, але необхідний інструмент зміцнення («укорінення») радянської влади і повинна була реалізуватись в рамках, встановлених більшовицьким керівництвом.

По-перше, СРСР на міжнародній арені прагнув створити собі привабливий імідж держави, в котрій начебто реалізується право націй на самовизначення, забезпечується гармонійний і вільний розвиток радянських республік та вільний розвиток національних меншин. Нова національна політика мала на меті продемонструвати переваги соціалізму, подати приклад вирішення національного питання колоніальним народам. Особливо це стосувалося українців, багато з яких проживали поза межами Радянського Союзу - на своїх етнічних землях або в еміграції. Додатково, СРСР мав намір за допомогою такої «привабливої» політики прискорити соціалістичну революцію на Заході [39, с. 197].

Поміж внутрішньополітичних факторів, які зумовили впровадження політики коренізації, можна виокремити потребу досягнення своєрідного компромісу з національною інтелігенцією шляхом лібералізації національних

відносин. Зі встановленням радянської влади в Україні більшовицький режим намагався підкорити своїм впливам інтелігенцію і підключити її до будівництва нового соціалістичного суспільства.

Коренізація була зумовлена прагненням більшовиків розширити соціальну базу своєї системи, залучивши до партій і до управління республікою представників неросійських народів, заручитися підтримкою місцевого (корінного) населення для розширення та зміцнення своєї соціальної бази, намаганням спрямувати національне відродження в соціалістичне русло [25, с. 149].

Загалом, можна стверджувати, що політика коренізації в рамках національної політики СРСР була запроваджена як тимчасовий маневр, головною метою якого було зміцнити новоутворений державний організм— СРСР, частково компенсувати республікам втрату їх політичного суверенітету. Ще не була прийнята Конституція СРСР і наданням прав «культурно-національної автономії» більшовики мали на меті зменшити напруженість між республіками та центральною владою, а також зробити свою владу сильнішою.

Таким чином, у 1923 році в радянському союзі більшовики прийняли стратегію, відому як «коренізація», щоб посилити свій вплив у національних регіонах країни, залучаючи місцевих жителів до будівництва радянської системи. Оскільки національні рухи набирали сили, більшовицьке керівництво вирішило взяти лідерство в цих рухах, щоб уникнути розпаду радянського союзу, який в багатьох відношеннях був спробою продовження російської імперії.

Коренізація була політикою радянської влади протягом 1920-1930-х років, спрямованою на підтримку національних меншин і забезпечення їх активної участі в будівництві нової комуністичної держави. Проте, варто зазначити, що ця політика була однією зі складових політики тоталітарного режиму, який утримував свою владу за допомогою репресій та контролю над громадянами.

1.2.Формування законодавчої бази політики українізації.

Український варіант політики коренізації дістав назву українізації. Авторство терміну «українізація» належить М. Грушевському, він його впровадив ще до більшовицької політики коренізації. Історик вклав у це поняття широке впровадження української мови у школах, університетах, державних установах, театрах та інших сферах суспільного життя [36, с.15].

Першим нормативним актом, що символізував цю політику, була «Декларація прав народів Росії». У загальних положеннях цієї декларації зазначалася рівність усіх народів, їх право на самовизначення, скасування національних та національно-релігійних обмежень, а також гарантія вільного розвитку національних меншин, що проживають на території Росії. Однак, як і більшість політичних декларацій у СРСР, цей документ залишився на папері без реальної реалізації [32, с. 55].

Під час Всеросійської партійної конференції, що відбулася у листопаді 1919 року, пленум ЦК РКП(б) затвердив ленінську резолюцію «Про радянську владу в Україні». Ця резолюція передбачала часткову побудову національної культури, що зробило стимул для подальшої реалізації політики українізації. Проте, на той момент реалізація цієї політики була ще далекою. Більшість комуністів вважала таку політику ворожою, а українську інтелігенцію, яка підтримувала українізацію, вважали контрреволюційною.

Політика українізації почалася з введення української мови у всі сфери суспільного життя. У цьому контексті 21 лютого 1920 р. ВУЦВК ухвалив постанову «Про вживання в усіх установах української мови нарівні з російською», яка передбачала впровадження української мови в усі державні та військові установи і фактично урівнювала її з російською мовою в правах. Пізніше, 21 вересня 1920 р., Раднарком України прийняв таку саму постанову про впровадження української мови в школах та загалом в освіті [6, с.408].

Згідно з цією постановою, в усіх школах негайно була запроваджена українська мова, а також в усіх вищих навчальних закладах, які готували

наступне покоління вчителів. Крім того, держава зобов'язувалася забезпечити друк підручників для дітей українською мовою, а література та засоби масової інформації повинні були виходити друком виключно українською мовою.

Також були прийняті постанови щодо культури. Наприклад, 11 січня 1921 р. Центральний Комітет Комуністичної партії (більшовиків) України розглянув питання «Про заходи української культури» і доручив В.Затонському розробити заходи, які сприятимуть її розвитку.

5 лютого 1921 р. було доручено підготувати циркуляр, який передбачав використання української мови як засобу поширення більшовицької ідеології серед робітників.

6 серпня 1921 р. було прийнято програму з друку українських підручників, а також виділено 500 тисяч карбованців на цю мету [8, с. 168].

Однак, насправді більшість з цих постанов 1920-1921 рр. залишилися лише на папері, оскільки багато державних службовців не бажали їх виконувати.

Починаючи з жовтня 1922 р. ситуація змінилася. Пленум Центрального Управління Комуністичної партії (більшовиків) України розпочав розробляти конкретні заходи, спрямовані на розвиток української мови та культури.

Хоча більшовики оголосили активний курс на відновлення і вільний розвиток української культури, на жовтневому пленумі 1922 р. також висловлювалася обуреність щодо української інтелігенції, яку вони побачили як силу, що протидіє українській революції.

Схожа позиція була відносно Церкви. Незважаючи на те, що релігія розвивалася окремо від держави, Українську автокефальну церкву було визнано значною загрозою. Тому в 1922 р. політбюро Центрального Комітету Комуністичної партії прийняло рішення про її ліквідацію [35, с. 83].

Аналогічний підхід був застосований до «Просвіти» - організації, яка пропагувала українську культуру. У 1920 р. Центральний Комітет Комуністичної партії (більшовиків) України оголосив про завоювання «Просвіти».

Загалом, протягом 1920-1930-х рр. радянська влада в Україні прийняла кілька законів і регулятивних актів, які мали законодавчо підтримати політику українізації. Проте, часом прийняті закони не були ефективними, і виникала потреба внесення змін та доповнень. Так, закон про мову в освіті був повторно прийнятий 27 липня 1923 р.

Рада народних комісарів УСРР видала декрет, який називався «Про заходи в справі українізації шкільно-виховних та культурно-освітніх установ». Цей декрет передбачав перехід на українську мову викладання в навчальних закладах. 1 серпня того ж року була прийнята постанова під назвою «Про забезпечення рівноправності мов та про сприяння розвитку української культури», загальні засади якої мали такі положення: «1. Мови всіх національностей, що є в Україні, проголошуються рівними. 2. Кожному громадянину будь якої національності забезпечується можливість в його відносинах з державними органами... 3. ... українську мову вибрати, як переважаючу для офіційних відносин... 4. В адміністративно-територіальних одиницях, округах, містах з більшістю населення, що належить до національних меншин, органи влади користуються мовою більшості населення ... 5. На з'їздах, засіданнях Рад, зборах громадяни мають право вільно говорити своєю рідною мовою...» [36, с. 42].

Одним з важливих законів про українізацію був закон про українізацію навчальних закладів, який був ухвалений у 1923 році. Цей закон передбачав перехід з російської мови на українську мову в українських школах. Крім того, він сприяв розвитку українськомовних шкіл та підготовці українськомовних вчителів. Було створено нові українськомовні навчальні заклади, включаючи вищі навчальні заклади, і було забезпечено підготовку українськомовних вчителів, а також видання підручників та навчальної літератури українською мовою.

У 1924 р. був прийнятий закон про українську мову в народних комісаріатах. Цей закон передбачав, що українська мова має мати офіційний

статус у народних комісаріатах, а всі документи, накази та інструкції повинні бути видані українською мовою.

У 1925 р. був ухвалений закон про українську мову в народному господарстві. Він сприяв процесу українізації економічних сфер, таких як виробництво, торгівля, транспорт та інші галузі. Згідно з цим законом, українська мова повинна була використовуватися у всіх офіційних документах, листах, наказах, договорах та інших важливих документах. Закон сприяв зміцненню позиції української мови в економічному середовищі та сприяв розвитку української культури в різних сферах суспільства.

Закон про українізацію культури і мистецтва, прийнятий у 1926 р., спрямовувався на підтримку та розвиток української культури і мистецтва, а також на їхню популяризацію. Цей правовий акт сприяв виданню українських книг, постановці українських театральних вистав та організації мистецьких заходів, що сприяло збагаченню української культурної сфери та посиленню її впливу.

Закон про українізацію науки та освіти, прийнятий у 1929 р., передбачав проведення українізації наукових установ, університетів, наукових журналів та видань. Цей правовий акт також сприяв підготовці кадрів українською мовою та використанню українською мовою в наукових публікаціях та дослідженнях. З'явилися спеціалізовані видавництва, які зосереджувалися на виданні української літератури та наукових праць, що сприяло поширенню української наукової думки та розвитку української наукової спільноти [9, с. 167].

Закон про українську мову в органах влади, прийнятий у 1926 р., регулював використання української мови в офіційних справах, документах, розпорядженнях та інших матеріалах органів влади. Цей закон сприяв формуванню українськомовної адміністративної системи та вимагав, щоб усі офіційні документи, листи, накази та розпорядження видавалися українською.

Крім того, зазначений правовий акт включав у себе положення, що сприяли розвитку українськомовної адміністративної лексики і стимулювали

проведення підготовки працівників органів влади, які б володіли українською мовою.

У 1932 р. було видано розпорядження, яке стосувалося перекладу прізвищ та імен з російської мови на українську.

У наступному, 1933 р., було видано розпорядження, що забороняло використання слова «москаль» та інших національно-обмежених термінів у всіх офіційних документах, на зібраннях, у газетах та інших виданнях. Цей акт мав на меті усунення термінологічних обмежень, що могли сприяти міжетнічним конфліктам, і сприяв використанню більш об'єктивної та нейтральної мови в офіційних документах [29, с. 33].

В рамках українізаційної політики в 1920-1930-х рр. в Україні було впроваджено заходи, які також стосувалися владних структур. Один із цікавих документів, що свідчить про це - Наказ Міністерства внутрішніх справ УРСР від 1928 р. «Про забезпечення дотримання правил українізації в органах внутрішніх справ», який передбачав використання української мови у внутрішніх справах. Цей наказ мав на меті впровадження української мови як офіційної у сфері внутрішніх справ, що сприяло українізації цієї сфери влади.

Загалом, законодавча база політики українізації в 1920-1930-х рр. була спрямована на надання офіційного статусу українській мові, підтримку розвитку української культури та науки, а також стимулювання використання української мови у всіх сферах життя. Однак, з плином часу політика українізації стала менш активною, а в 1930-х рр. радянська влада перейшла до політики сприяння російській мові та культурі, що відобразилося у зміні законів та політики. Незважаючи на це, політика українізації, реалізована протягом 1920-1930-х рр, мала значний вплив на розвиток української мови, культури та освіти.

Такими чином, протягом 1920-1930-х рр. більшовицька влада в Україні реалізувала серію законів і регулятивних актів, спрямованих на активну законодавчу підтримку української мови, культури та освіти. Ці законодавчі акти охоплювали широкий спектр сфер, таких, як: наука, освіта, економіка,

органи влади та культура, і мали на меті прискорити українізацію у всіх аспектах суспільного життя.

Зазначені закони передбачали активне використання української мови в офіційних документах, наказах, листах, публікаціях, а також в навчальних закладах, наукових установах і культурних інституціях. Ці заходи сприяли підсиленню української національної свідомості та самоідентифікації українського народу, створюючи сприятливі умови для розвитку української мови, культури та освіти. Це відображалось у зростанні інтересу до української культурної спадщини, збагаченні літературного та художнього доробку, а також у посиленні академічної діяльності в українській науковій спільноті.

Загалом, ці законодавчі заходи з українізації, здійснені у період 1920-1930-х рр, істотно сприяли підтримці та розвитку української мови, культури та освіти, що відіграло важливу роль у формуванні національної ідентичності українського народу.

РОЗДІЛ II. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ТА МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІТИКИ УКРАЇНІЗАЦІЇ

2.1. «Українізація» державного і партійного апарату

Партійний і державний апарат був одним із найважливіших напрямків курсу українізації, адже там здійснювалася стратегічна мета більшовицького режиму - встановлення повного контролю над населенням і територією України. Вони вважали, що чим більше національних українців буде при владі, тим стабільнішим буде її існування.

Доречі, така політика призвела до чуть не справжньої «українізації» партійного апарату, адже просування українців по партійній і державній лінії відкривало перед ними можливості захищати українські національні інтереси, що згодом занепокоїло радянську владу, тому виникають такі поняття, як: «шумськізм», «хвильовизм», «волобуєвщина», «скрипниківщина» [36, с.60].

Основною політичною силою, основою політичної системи того часу була КП(б)У, але на початок 20-х рр. від українізації вона була далекою, так як основну масу партійників складали євреї та росіяни. Перепис партії 1922 р. чітко продемонстрував неукраїнський характер КП(б)У: українці - 23%, росіяни - 54%, інші - 21%. Майже половина всіх комуністів (48%) знаходилася у Червоній армії. Українці тут становили лише 14% партійців. Близько 80% членів КП(б)У проживали у містах (склад населення був майже зворотно-пропорційним). Що ж стосується мовного питання, то ситуація була ще гірша: партія була практично повністю російськомовною: 99% - вільно розмовляли російською, 82% - користувалися нею постійно у повсякденному житті. Українською володіли лише 11% членів КП(б)У і, скоріш за все, вони були пасивними носіями мови. [20, с. 39].

Незначні зміни відбулися у 1925 р. Тоді українці в партії почали переважати росіян за чисельністю, проте чіткого українського характеру партії не було. У матеріалах щодо українізації держапарату, підготовлених до квітневого пленуму 1925 р., йшлося: « У КП(б)У не вистачає ще багато того, щоб з повним правом називатися «українською партією», хоча вона живе і

працює на території УСРР й проводить відповідну національну політику. Коли наші вороги з емігрантського табору стверджують що, КП(б)У є «прийшлою владою», то в цьому є деяка примара правдоподібності, щоб цілком називатися українською, партії бракує двох суттєвих рис: 1) української національної більшості її членів, та 2) володіння українською мовою»

Партійна верхівка також мала у своєму складі незначний відсоток українців. Цей факт визнавався і керівниками КП(б)У. Процес українізації верхівки відбувався також повільніше. Л.Каганович звітував, що кількість етнічних українців у центральному комітеті зросла з 16 % у 1923 р. до 25% у 1925 р. [36, с. 56].

У 1927 р. українізація партійного апарату почала рости. Звернувшись до перепису партії КП(б)У з 168 087 її членів – 52% були українцями. Щодо мови, то серед комуністів-українців 70% визнали українську мову своєю рідною. У КП(б)У 1/3 членів визнала українську мову рідною (що є в три рази більше ніж у 1922-23 рр.). Партійна преса та ведення діловодства також переводилися на українську мову.

Б. Кравченко зазначає, що українізація КП(б)У мала досить важливі політичні наслідки, зокрема це вилилося у створення націонал-комуністичної течії в компартії. Українізація потроху відбувалася і в середовищі ленінської комуністичної спілки молоді (ЛКСМУ), особливо її підтримувала молодь, яка швидко підхоплювала своєрідний «тренд» розмовляти українською мовою. Володіння українською мовою комсомольцям було потрібно для національного та кар'єрного зростання. Станом на 1924 р. українців у ЛКСМУ було 48,3 %, а у 1926 вже 63 % .

У державному радянському апараті також відбувалися процеси українізації, українські сили мали надії на зміни які гарно сформулював Б.Кравченко: «То був апарат, що його належало українізувати протягом 20-х рр. Після військових поразок національного руху національні прагнення українців могли обстоюватися та виражатися тільки завдяки цій бюрократії. Головне завдання, що стояло перед програмою національної консолідації,

полягало в тому, щоб українізували цю бюрократію у найповнішому значенні цього слова» [31, с. 256].

Загалом, до 1923 р. законодавчі акти про українізацію не були застосовані на практиці. Перший акт який розпочав практичну діяльність українізації державного апарату це Постанова ВУЦВК і РНК УСРР від 1 серпня 1923 р. «Про заходи забезпечення рівноправності мов і про допомогу розвитку української мови» [9, с. 157].

Ця постанова передбачала протягом року усе діловодство, керування справами ВУЦВК, РНК, Наркомзем та інші органи перевести на українську мову. У державні установи на роботу заборонялося брати людей без знання української мови, винятком було лише якщо держслужбовець при призначенні його на посаду мови не знає, але за 6 місяців вивчить.

Щоб ця постанова була застосована на практиці, було створено систему комісій в партійних і державних органах. Проте, це не дало бажаних результатів та значних зрушень в українізації державного апарату.

Вже у жовтні 1924 р. на пленумі ЦК КП(б)У було схвалено доповідь В. Чубаря «Про українізацію», в якій він закликав залучити більше українців до роботи в державному апараті і створити більш сувору комісію, яка б стежила за ходом українізації. Держслужбовців, які так і не змогли вивчити українську мову у вказаний термін, звільняли з посад без права поновитися, але у 1926 р. це рішення змінили і чиновники отримали право поновлятися, якщо добре вивчать мову.

До речі, Москва навіть таку лагідну політику не схвалювала та вважала, що така політика стане загрозою для звільнення більшості держслужбовців. Через це умови для чиновників постійно пом'якшували.

Перші роки українізація рухалася повільно, серйозніші зміни відбулися аж у 1925 р.

Під час квітневого пленуму ЦК КП(б)У, О. Шумський висловив свою занепокоєність тим, що українська інтелігенція, яка відновлює втрачену історію та впливає на українське суспільство не з точки зору Москви, виступає

активним учасником політики коренізації. Він також вказав, що їх слід використовувати у відповідний для більшовиків спосіб та ставити на «своє місце» [28, с. 148].

Починаючи з 30 квітня 1925 р., контроль за українізаційними заходами став більш жорстким. У діловодстві до 1 січня 1926 р. мали запровадити українську мову. Також робітників, які висловлювали негативну думку щодо політики коренізації, негайно звільняли з роботи без права на повернення.

У відношенні українізації вищих органів виконавчої влади реальні зміни проявилися таким чином: у квітні 1925 р. з 25 854 працівників радянського апарату лише 8 306 чоловіків (32%) володіли українською мовою. 68% з них, або 17 548 людей, були повністю нездатні працювати на посадах, оскільки не володіли українською. За окремими відомостями, укркомстрах був українізований на 65%, а наркомос та наркомзем - на 55%, наркомсоцзабезпечення - на 49%, наркомздоров'я - на 43%, наркомзовнішторг - на 23%, а центральне статистичне управління - на 18% [36, с. 57].

Після впровадження рішень квітневого пленуму партійні документи зафіксували деяке покращення ситуації. У 15 наркоматах було зареєстровано 3320 співробітників, з яких 685 добре володіли українською мовою, що становило 20,6% від загальної кількості, 1042 (31%) - погано володіли та 1593 (48,4%) - взагалі не володіли мовою. Українізація діловодства наркоматів зросла до 63,6% порівняно з 15% у квітні. Серед наркоматів, які найбільше українізувалися, були: секретаріат ВУЦВК, наркомзем, наркомсоцзабезпечення (90%), наркомос (80%), раднарком (65%). Наркомат праці відставав з українізацією - 49%, наркомат внутрішніх справ - 25%, наркомфін - 45%. Середній відсоток працівників центральних урядових органів, які володіли українською мовою, до квітневого пленуму зріс до 52% з 30%. [1, с. 88].

У 1926 р. комісія з українізації, що діяла в межах політбюро ЦК КП(б)У, зафіксувала «значний прогрес» у процесі українізації спеціалістів. У порівнянні з 1925 р., кількість службовців першої категорії (з високим рівнем

володіння українською мовою) зросла на 11% - з 173 до 380 осіб, кількість службовців другої категорії (з середнім рівнем володіння мовою) зросла на 36,6% - з 323 до 1008 осіб, а кількість службовців третьої категорії (із слабким рівнем володіння або відсутністю знання мови) скоротилась на 14,7% - з 482 до 227 осіб. Ці зміни сталися в 35 наркоматах та інших центральних установах [38, с. 68].

У вищих партійних та державних органах на початку 1926 р. зросла частка українців. Зокрема, уряд УСРР складався з 36,3% українців, 31,8% росіян, 16,8% євреїв та 15,1% інших національностей. З них, 23,9% добре володіли українською мовою. Згідно зі звітом Ф. Корнюшина, з 9 членів політбюро 6 були українцями (66,6%), з 18 членів Президії ВУЦВК - 11 (61%), а з 22 членів Політичної Хліборобської Комісії - 12 (54,5%). На момент проведення X з'їзду КП(б)У, українці складали 44% членів міськрад, 88% - сільрад, 58% - окружних виконкомів, 59,5% - ВУЦВК та 65% - РНК [36, с. 59].

Останнім значущим юридичним актом, пов'язаним з апаратною українізацією, стала постанова ВУЦВК та РНК УСРР від 6 липня 1927 року «Про забезпечення рівноправності мов та сприяння розвитку української культури». Ця постанова скасовувала всі попередні правові акти про українізацію і встановлювала нові положення, які узагальнювали всю законодавчу базу в цій сфері. Другий розділ постанови передбачав, що всі державні документи повинні бути опубліковані українською і російською мовами, а внутрішню документацію та зв'язки між установами необхідно здійснювати українською мовою. Останній восьмий розділ встановлював кримінальну відповідальність за порушення цих положень.

Врешті-решт, навіть після проведення апаратної українізації, її вплив на українське суспільство був значним. Нова ситуація в середовищі правлячої еліти УСРР відображала зміни в розподілі влади. Політичні та державні структури стали більше українськомовними, що свідчило про перемогу більшовиків та їхню здатність зміцнювати свою владу в Україні.

Проте на зворотньому боці цього процесу було посилення націонал-комуністичної течії в КП(б)У, яка набувала виразнішої ідеологічної форми. Зміна характеру верхівки привела до серйозних зрушень в загальній соціальній структурі українського суспільства. В цьому контексті досить обґрунтованими є висновки Кравченка: «культурна русифікація розумової праці, яка ослаблювала соціальну базу української національної свідомості в минулому, припинилася після революції. Більше 83% розумових працівників української національності вдома говорили українською мовою» [31, с. 281].

Отже, одним з головних напрямків українізації в Україні в 1920-х рр. було українізування державного і партійного апарату. Ця політика мала на меті забезпечення українського кадрового потенціалу та розширення можливостей українців у державному управлінні та політичному житті.

Українізація державного і партійного апарату включала: українізацію адміністративних територій (в рамках цієї політики було створено нові адміністративні одиниці з українською назвою, зокрема, області, райони, сільради тощо); українізацію державного апарату (для цього було здійснено перевірку та очищення державних органів від неукраїнських елементів та забезпечено набір українців на посади у державному управлінні); українізацію партійного апарату (в рамках цієї політики було забезпечено набір українців до партійних органів та забезпечено проведення партійних зборів та конференцій українською мовою); забезпечення українською мовою публічних засідань, нарад, конференцій, промов та інших заходів державного та партійного характеру; підвищення ролі української мови в освіті та культурі, зокрема, шляхом створення нових українських шкіл, видавництв, театрів та інших культурних закладів.

Загалом, владні органи сприймали політику коренізації як засіб зміцнення своєї влади. Незважаючи на початкове декларування коренізації як пріоритетного напрямку, командно-адміністративна система, що з'явилася у другій половині 1920-х рр., швидко перетворила цю політику на пусте гасло, а потім розпочала війну з усім, що мало національний характер.

Загальне одержавлення суспільного життя спричинило різке збільшення бюрократичного апарату, який був байдужим до національних інтересів та цінностей. Досвід 20-30-х років показав, що бюрократія не може ставити національні інтереси вище за відомчі інтереси.

2.2. «Українізація» системи освіти, науки, культурної сфери

Спочатку українізація здійснювалася переважно серед компартійного апарату, але з приходом М. Скрипника на посаду глави Наркомату освіти, цей процес почав активно розгортатися в системі освіти та культури загалом.

У період Української національної революції спроби побудови національної освітньої системи були безсистемними та невдалими через умови війни та зміни режимів. Пізніше, після встановлення радянської влади, було започатковано реформування освіти, яке було пов'язане з політикою українізації та сприяло розвитку національної освіти та виховання нової національної еліти.

Українізація в освіті була особливо помітною, що відбувалося завдяки чіткій мовній і освітній політиці. Українська мова отримала статус державної ще під час національно-визвольних змагань 1917-1920-х рр. А оскільки мова є ключовим фактором долучення до певної культури, то з розвитком мови відбувається національно-культурне відродження.

У 1920-х рр. було прийнято ряд постанов ВУЦВК УСРР, зокрема: «Про застосування в усіх установах української мови нарівні з великоросійською» від 21 лютого 1920 р., «Про введення української мови в школах і радянських установах» від 21 вересня 1920 р., в яких було закладено обов'язкове використання української мови в установах і школах. Найбільш важливою була постанова ЦК КП(б)У «Цілі і завдання українізації», яка наголошувала на рівноправності української та російської мов і була спрямована на збереження паритету в мовній політиці [28, с. 179].

На мою думку, радянські діячі приділили таку важливу роль освіті через те, що вона давала можливість насаджувати молодому поколінню радянські цінності. І робити це було краще рідною для народу мовою, щоб краще

влитися в довіру. То ж найбільші успіхи українізація освіти мала в школі, але важливе значення мав також регіон, в якому її проводили, адже у кожному регіоні українізація мала різні успіхи. Центр України підхоплював її швидше, ніж Донбас [25, с.147].

Політика коренізації співпала у часі з політикою «лікнепу», але одночасно було поставлено питання щодо впровадження загальної обов'язкової початкової освіти. У 1925 р. було запроваджено обов'язкове чотирирічне навчання для дітей, а в 1931 році - семирічне. При вступі до початкової школи мову викладання предметів для дитини обирали батьки, оскільки Шумський стверджував, що «дитину потрібно навчати грамоти тією мовою, яку вона розуміє».

Під час проведення політики українізації у школі ключову роль відігравали вчителі, які прищеплювали основні національні принципи та моральні цінності дітям. Більшість вчителів підтримувала українську позицію, що сприяло успішному проведенню українізації в школах. Проте, згодом вчителів стало недостатньо, особливо на Сході та Півдні України, що стало серйозною проблемою для українізації. Також недостатній обсяг підручників був однією зі значних проблем, які ускладнювали впровадження українізації в школах.

У селах та містах політика українізації розвивалася по-різному. Міста були більш російськомовними, тоді як у селах українізація приживалася краще. У 1922 р. в Україні було 50,4% українських шкіл і 16,2% російських, а у 1926 р. - 79,1% українських і 5,3% російських. Станом на 1927 р. 82% шкіл були українізовані [36, с. 62].

Основні заходи, які були вжиті для українізації шкільної освіти, включали перехід на українську мову навчання в закладах освіти, підготовку відповідних педагогічних кадрів, які викладали українською мовою, видання підручників українською мовою, тощо.

Загалом, українізація шкільної освіти проходила відносно непогано, чого не можна сказати про вищі навчальні заклади. Найголовнішою

проблемою в політиці українізації вищої освіти було кадрове питання, а точніше відсутність відповідних педагогічних кадрів, які б найперше добре володіли українською мовою.

В Декреті РНК УСРР «Про заходи по українізації навчально-виховних і культурно-освітніх установ» було зазначено, що необхідно завершити перехід на українську мову викладання протягом двох наступних навчальних років. Наркомат освіти отримав завдання скласти список викладачів, які не володіли українською мовою, і провести невідкладні заходи щодо її вивчення. Крім того, було запущено широкомасштабну кампанію з підготовки викладацького складу, який би володів українською мовою для того, щоб забезпечити українськими викладачами як початкову, так і вищу школу.

Викладачі, професори та студенти університетів висловлювали свій протест щодо цієї політики, оскільки переважна більшість з них були російськомовними. Але, на вищих педагогічних курсах, на факультетах соціального виховання інститутів народної освіти, факультеті професійної освіти Київського інституту народної освіти, у сільськогосподарських навчальних закладах, професійних школах, технікумах та інститутах, а також в закладах соціально-економічної освіти з кооперації вже у 1923-1924 навчальному році почалося викладання українською мовою [70, с. 11].

Починаючи з 1924-1925 навчального року, студентам вищої освіти було обов'язково складати вступні випробування на знання української мови. В медичних вузах викладання українською мовою було запроваджено тільки в Київському медичному інституті та у медичних школах, що обслуговували українськомовне населення. У вищих художніх навчальних закладах викладання українською мовою поширювалося по мірі можливостей. Для технічних вузів викладання українською мовою не було обов'язковим, але прогрес у підготовці українських кадрів був помітним. У вузах також повинно було вестися діловодство українською мовою. Однак, викладачі та студенти, які переважно володіли російською мовою, активно бойкотували політику українізації [45, с. 105].

Українізація вишів йшла досить повільно по тій же причині, що і в школах - брак українських підручників, словників, термінології тощо. Повільні темпи українізації вузів також зумовлювали такі причини, як недбале ставлення керівництва деяких закладів до вказівок Наркомату освіти УСРР, оскільки відсутність контролю над виконанням розпоряджень та небажання деяких викладачів перейти на українську мову викладання були спричинені суто особистими переконаннями, негативним ставленням до українізації.

Ще однією перешкодою, яка гальмувала українізацію вищих навчальних закладів, була неоднорідність етнічного складу студентства, де більшість складали росіяни. Однак, з покращенням ситуації на селі, де переважна більшість українців проживала, кількість українських студентів зростала. Так у 1923 р. українців серед студентів було всього 30,5% , а в 1927 р. - вже 50,9%. [36, с. 65].

Радянська влада, для того щоб вирішити проблему з браком україномовних кадрів, навіть запрошувала викладачів та професорів з Галичини та емігрантів. Мета цього запрошення була не тільки покращення розвитку українізації, але і зламати національний табір українців, який склався серед емігрантської спільноти, а також забезпечити контроль за їх діяльністю на території України.

Незважаючи на деякі протиріччя в методах впровадження українізації та обмежену тривалість у часі, українізаційна політика була кроком у становленні та розвитку національної системи освіти, підготовці нових кадрів національної інтелігенції, що зіграло важливу роль у національному та культурному відродженні та формуванні самосвідомості українського народу. Можливо, саме політика українізації, розпочата в 20-ті роки, завадила подальшому зросійщенню українського населення під тиском русифікаторської політики радянської влади.

Українізація в 20-30 роках XX століття в сфері науки була важливим етапом українського національного становлення. Наука була тісно пов'язана із вищою освітою, адже студенти вишів - майбутні науковці. Українізація

науки була складним завданням, відмінним від українізації освіти, де достатньо було перевести все на українську мову. У науці потрібно було створити все з нуля на українській мові і здобути визнання у світі, оскільки українська наука розвивалася переважно в контексті російської науки. Мова також грала важливу роль, оскільки більшість науковців були російськомовними. Найлегше українізовувалася гуманітарна наука, а найважчим завданням було українізувати технічну наукову сферу [19, с. 237].

В період українізації Всеукраїнська академія наук (ВУАН) зайняла важливе місце у формуванні самостійної української науки. Заснована УАН 4 листопада 1918 року, встигла зробити значний внесок до цього процесу ще до приходу радянської влади. Однак, після приходу більшовиків, ВУАН переживала скрутні часи: зазнавала відсутності фінансування та була піддана «чистці». Радянська влада реорганізувала УАН в ВУАН у 1921 р., маючи на меті контролювати академію. Згідно з декретом від 14 червня 1921 року, Рада Народних Комісарів УСРР схвалила «Положення про Всеукраїнську Академію наук», відповідно до якого ВУАН визнавалася найвищою науковою державною установою республіки та підпорядковувалася наркомату освіти.

До реорганізації в Академії усі наукові видання писалися українською мовою, це спростило подальшу українізацію науки. Проте після перетворення її на ВУАН там залишилося мало національно свідомих діячів. Про це навіть писав М. Грушевський в журналі «Україна», наголошуючи, що тільки його приїзд у березні 1924 р. і поновлення праці в історичній секції надало Академії наук українського характеру, бо до того національно свідомих діячів там не було. Багато хто подався в еміграцію, колишній президент В.Вернадський відмовився від посади [66, с. 10].

Після повернення з еміграції М. Грушевського ВУАН стала більш національно налаштованою, що настільки не сподобалося радянській владі, що вони збільшили тиск на академію. У грудні 1927 р. політбюро ЦК КП(б)У прийняло рішення звільнити С.Єфремова та А.Кримського з посад керівників академії, обрати на пост президента Данила Заболотного, переглянути склад

обраних академіків для вилучення «всіх явно ворожих елементів». З 1 січня 1928 р. спільне зібрання ВУАН втратило право виступати як законна інстанція, а Рада ВУАН стала основним керівним органом затверджених наркоматом освіти УСРР дійсних членів та представників наркомату освіти. У січні-лютому 1928 р. у ВУАН працювала ревізійна комісія, яка зазначила в своїх висновках, що академія «від самого початку залишалась притулком української буржуазно-націоналістичної інтелігенції та кадетсько-монархістських та проросійських кіл, що об'єднались під гаслом протидії радянській владі» [36, с. 70].

Незважаючи на тиск, ВУАН здійснила значний внесок у розвиток української науки в період коренізаційної політики. Особлива увага була приділена розробці україномовної наукової термінології, якої до того часу не було. У 1921 р. було створено Інститут української наукової мови при ВУАН, який складався з п'яти відділів: природничого, технічного, сільськогосподарського, соціально-економічного та мистецького. Саме ці відділи займалися розробкою словників та термінології. За різними даними, протягом 1926-29 рр. було підготовлено від 15 до 50 словників. Також ВУАН мала великі досягнення в галузі історичної та філологічної наук [35, с. 89].

Особливу увагу у розвитку української науки належить - А. Кримському, С. Єфремову, М. Грушевському та іншим видатним науковцям того часу.

Під час проведення політики українізації великою перешкодою став тиск радянської влади на автономію ВУАН та на проукраїнських діячів, що сповільнювало впровадження цієї політики. Багато науковців емігрували за кордон, тоді як наукові установи замість них набирали російських вчених, які не знали української мови. Це затримувало розвиток української науки, оскільки на вивчення української мови або переклад праць таких науковців витрачалося багато часу та коштів.

Хоча не без труднощів, українізація науки з часом почала давати свої плоди. Починаючи з 1928 р. спостерігається значне зростання різноманітних

видань, які виходять українською мовою. У 1924 р. літературних книг на українській мові видавалося всього 5 %, а в 1927 р. - 31%.

Ще будучи в еміграції, М. Грушевський був критичним до українізації, оскільки вважав, що це не приведе до реальних позитивних змін. У листі до В. Кузіва він зазначав : «Українізація лише змусить жидків чи москалів – урядовців трохи підучити української мови - але українцям заробітків не принесе!» [36, с. 74].

Незважаючи на це, сам Грушевський зробив вагомий внесок у розвиток історичної науки в Україні. Він очолював кафедру історії України та історичну секцію Академії, і написав багато фундаментальних праць.

Українізація в науковій сфері, мала значний вплив на розвиток української мови, зокрема на створення нового правопису. Через тривалі утиски, що зазнала українська мова від часів царської росії, Емського указу, Валуєвського циркуляру тощо, не існувало загальних правописних норм. Реформа П. Куліша, проведена на початку ХХ ст., розпочала становлення сучасного українського правопису. Однак, через те, що становлення правопису відбувалося в період, коли українізація була контрольованою з боку росії, деякі українські слова були замінені на схожі до російських, щоб засвідчити схожість двох мов. У 1919-1920 рр. були видані «Найголовніші правила українського правопису», а в 1921 р. їх затвердив Наркомосом, але вони не змогли вирішити проблему правопису, так як видавалися поспіхом.

23 липня 1925 р. РНК УРСР видав постанову про створення при Наркоматі освіти Державної комісії для розробки правил правопису української мови. Після цього у серпні 1926 р. його надрукували для загального обговорення , але затвердили правопис аж у вересні 1928 р. після багатьох змін, після чого він став обов'язковим для усіх державних установ. Цей правопис мав назву «скрипниківського», оскільки саме М. Скрипник був головою правописної комісії та затверджував його. Люди правопис сприймали неохоче [3].

Загалом, українізація створила ліберальні умови для розвитку науки в Україні, що сприяло народженню нового покоління української інтелігенції. Ця інтелігенція мала можливість займатися науковими дослідженнями та працювати над розвитком української мови та культури. У результаті цього, було створено значну кількість наукових праць та досліджень, які дали нові знання та відкрили нові горизонти для України.

Українізація у культурній сфері в 20-ті та 30-ті роки XX століття була частиною загальної політики коренізації. В цей період українська культура отримала ліберальне ставлення з боку влади, що сприяло її розвитку та просуванню до широких мас.

У часи радянської влади, друковані засоби масової інформації були під повним контролем, тому розмови про глобальну українізацію не були звичайною практикою. Однак, зміни все ж таки відбувалися завдяки підтримці української інтелігенції. З посиленням потреби української мови, газети та журнали стали видаватися українською мовою, що було дуже важливим для населення, адже зростала кількість людей, що володіли рідною мовою. Також збільшилася кількість літературних видань українською мовою, а українські письменники з політикою українізації отримали можливість публікувати свої твори, вірші, поеми тощо українською. Проте, їх твори продовжували проходити цензуру, щоб переконатися, що вони не підривають ідеологію СРСР та не збуджують національну свідомість українців.

У серпні 1922 року, ЦК КП(б)У видав циркулярні листи, підписані Д. Лебедем, щодо необхідності посилення контролю над літературною українською мовою. Незважаючи на українізацію, тиск на українських письменників не зменшувався, і їх примушували дотримуватися більшовицької ідеології. Хоча українську мову дозволили використовувати у друку, не завжди матеріал публікувався, і лише те, що не суперечило більшовицькій ідеології, проходило цензуру і оприлюднювалося.

У другій половині 20-х років українські друковані масмедіа почали випереджати російські за кількістю видань. Наприклад, у 1924 р. в УРСР

видавалося 445 тисяч примірників російськомовних видань, тоді як україномовних – тільки 90 тисяч примірників. Однак, вже в 1925 р. тираж російських зменшився до 369 тисяч, тоді як українських було видано вже 439 тисяч примірників. Станом на 1926 р., тираж українських газет збільшився до 612 тисяч [36, с. 81].

У період українізації в СРСР перехід на українську мову у засобах масової інформації відбувався з певними труднощами. Наприклад, була поширена думка, що українською мовою можна писати тільки для селян, а для передачі більшовицької ідеології потрібно використовувати лише російську мову. Але згодом ЦК КП(б)У, а точніше її українська частина, змогла знищити цей міф і навіть почала видавати свою газету «Комуніст» українською мовою. Також українською мовою почали видаватися газети для робітників, наприклад , «Пролетар» в Харкові.

Однією із сенсаційних подій того часу стала українізація газети «Одесские известия», яка почала називатися «Чорноморська комуна». Це викликало шок, оскільки Одеса завжди відзначалася багатонаціональністю та космополітичним характером.

Однак, українізація в цій сфері, так само як і в освіті та науці, зіткнулася з проблемою браку кадрів, оскільки багато українських журналістів виїжджало за кордон.

У 1930 р. М. Скрипник підвів підсумки процесу українізації преси, коли виступав на пленумі центрального бюро Пролетстуду, зокрема він назвав такі дані : «В 1928 р. було на Україні загально-політичних газет 45, в 1929 - 84. 1928 року річний тираж був 2 635 246 примірників, а через рік тираж побільшився до 4 220 363 примірників. Українською мовою видавалося 1928 року 45 газет, 29 року - 58. Питома вага газет, виданих українською мовою, побільшала тепер до 68,8 %»[10, с. 45].

Потім М.Скрипник подав дані про збільшення тиражу українізованих газет: «Ви пригадуєте, як колись говорили, що якщо «Комуніст» зукраїнізується, то стане нікчемною газетою і тираж його підупаде. Дійсно,

«Комуніст» 1928 року мав тираж 28 000 примірників, а в січні 1930 року він має 122 000 примірників. «Вісті» з 46 000 примірників тиражу 1928 року зросли до 90 000 примірників в 1929 році, «Пролетар» - з 11 000 примірників - 79 000 примірників, «Радянське село» з 172 000 примірників за цей час зросло до 600 000 примірників». Загалом, було помітно, що люди переважно купували українські газети, а не російські. Ці газети були для них більш рідними, викликали більшу довіру.

Процесом українізації було охоплено також радіо, яке стало основним інструментом цієї кампанії, незважаючи на те, що воно також контролювалося більшовиками. Українці, які більше стали бачити свою мову в газетах та слухати її на радіо, з поступом часу почали її все більше вивчати, як би це дивно не звучало, адже велика їх частка особливо у містах була російськомовна.

Під час політики коренізації в Україні з'явилося українське кіно, зняте в основному в Одесі, Києві та Харкові. З середини 20-х років розпочали знімати фільми на українську тематику, такі як: «Остап Бандура», «Микола Джеря», «Бурлачка», «Тарас Шевченко», «Фата Моргана», «Коліївщина» та інші. О. Довженко, зірка тодішньої кінорежисури, зняв такі відомі фільми, як «Земля», «Звенигора», «Арсенал», що принесли українському кіно всесвітнє визнання.

Що ж до українізації у книговидавній сфері, то тут варто зазначити, що союз навмисно обмежував бюджет який мав бути на книговидавничі потреби УРСР, це відбувалося, на нашу думку, із таких причин: по-перше, радянська влада прагнула зберегти свій контроль над культурною сферою України, не дозволяючи українським інтелектуалам розвивати свої ідеї та ініціативи. Обмеження видання книг було одним із інструментів у збереженні такого контролю; по-друге, Радянський Союз у той час переживав складні економічні часи. Фінансування книговидавничої справи вважалося нестійким пріоритетом для держави, що віддавала перевагу інвестуванню коштів в інші сфери, такі як промисловість, будівництво та збройні сили; по-третє, радянська влада не бажала стимулювати зростання національної свідомості в

Україні, оскільки це могло би підірвати принципи радянської ідеології та влади. Обмеження видання книг на українській мові було одним зі способів уповільнення розвитку української культури і мови. Але все ж, не зважаючи на це, під кінець 1920 х рр. зміни в книговидавній сфері все ж були відчутними. Так у 1925-26 рр. українських книг було - 45,8% , а у 1931 р. - 76,9 % [35, с. 137].

У звіті ЦК КП(б)У на XI з'їзді партії у 1930 р. були оприлюднені такі дані : з 1928 р. продукція українських книг збільшилася на 83%. Українські книги стали популярнішими серед міського населення, яке, як відомо, було переважно російськомовним та русифікованим. Це свідчило про добровільну українізацію цих людей, які з часом почали звертати увагу на мовну та культурну спадщину свого народу.

Складним процесом виявилася українізація театру. Новий український театр з'явився у 1922-23 рр. Театр «Березіль» під керівництвом Л. Курбаса, театр імені Заньковецької та театр ім. І. Франка були провідними та показували приклад усім іншим.

У рамках українізації театру було прийнято низку постанов. Зокрема, 27 липня 1923 р. було видано декрет РНК УСРР «Про заходи в справі українізації шкільно-виховних і культурно-освітніх установ». Передбачалося створення театрів у великих містах, створення «українського революційного театального репертуару», а також було заборонено ставити на сцені російськомовні п'єси без перекладу на українську мову.

Українізація театру йшла повільно, виникало багато труднощів, недостатньо було коштів на виготовлення сценографії, костюмів та вистав. Також, у зв'язку з обмеженнями щодо використання російської мови, було складно знайти кваліфікованих акторів та режисерів, які володіли українською мовою на належному рівні. Спостерігався навіть опір з боку населення. Містяни не дуже були взхвату, що усі їх до того улюблені п'єси почали замінювати зовсім новими.

Українізація театру сприяла розвитку театральної інфраструктури в Україні. Вона спонукала до створення нових театрів та залучення молодих акторів, режисерів та сценаристів. Політика коренізації в театральній сфері стала частиною загальної політики українізації радянської влади. Це привело до політичного конфлікту з Москвою, який призвів до припинення українізації та посилення контролю над культурним життям в Україні [45, с.73].

Українізація оперних театрів відбувалася з великою складністю. Українська оперна традиція була досить слабкою, і переважно на сцені звучала російська музика. Навіть тоді, коли оперні твори перекладали українською мовою, стиль залишався незмінним, і розвиток української опери був дуже повільним. Одеська опера відмовлялася перекладати пісні, а Київ та Харків в цьому плані мали кращу ситуацію. В. Ревуцький радо вітав перехід Київського і Харківського оперних театрів на україномовні вистави: «Величезною подією на початку жовтня 1926 р. був перехід Київського оперного театру на вистави українською мовою. Вже цілий рік доходили захоплюючі чутки з Харкова про успіхи там столичної української опери, а тепер це стало реальністю в Києві». За його словами, українізація опери не тільки не знизилася її рівень, а, навпаки, підняла його до європейського. у період 1926-1929 рр. репертуар Київської опери «йшов рівнобіжно з новинами кращих оперних театрів Європи». За різними даними, на кінець листопада 1927 р. театр був українізований лише на 26 %. Усього в Україні існувало 60 театрів з них : 38 - російських, 16 - українських, 8 – єврейських.

Українська оперета теж тільки-но з'являлася і починала розвиватися. М. Скрипник висловив оптимістичні думки щодо прем'єри оперети «Орфей у пеклі» у Харківському театрі: «Та все ж, гадаю, українська оперета вже завойована. Вона показала себе життєздатною, хоча оце тільки тепер народжується. Повороту до старого вже нема» [10, с. 104].

На початку 30-х рр. російські театри в Україні практично припинили своє існування, а центральні театральні будівлі були передані українським

театрам. У 1931 р. в УСРР було 66 українських, 12 єврейських та 9 російських театрів.

Отже, українізація системи освіти, науки та культурної сфери була важливим етапом у становленні національної ідентичності. Багато українських освітян не лише робили українську мову засобом засвоєння знань, але й намагалися виховувати в національно-патріотичному дусі молодь.

Українські науковці стали творцями праць, які висвітлювали героїчну історію українського народу, знайомили широку українську громадськість з національною культурною спадщиною минулого. Літератори й мовознавці стали на шлях творення нової, орієнтованої на загальносвітові досягнення, літератури, розвивали українську мову. Митці стали фундаторами нових національних стилів мистецтва. Загалом, діяльність української інтелігенції була активна і результативна, тому культурний розвиток, що мав місце в 1920-і роки, дістав назву «українського ренесансу».

2.3. Регіональні особливості політики українізації в Україні

Українізація в Україні в кожному регіоні проявлялася по різному. Загалом найосновніші причини цього явища такі :

По-перше, були різні соціально-економічні умови в різних регіонах. Наприклад, у міських регіонах більше було людей, які могли читати і писати, тому українізація там могла бути більш успішною, на противагу сільським регіонам. Хоча міста були більш русифіковані, тому успіх тут також залежав вже від конкретних міста чи села.

По-друге, в різних регіонах були різні культурні традиції. Наприклад, центр України зберіг більше культурних традицій і тут українізацію сприймали краще, вона швидше просувалася. У той же час, на сході та півдні України, де значна частина населення розмовляла російською мовою, українізація зіткнулася з опором з боку місцевих еліт, що були проросійськи налаштовані. У цих регіонах було менше україномовних шкіл та культурних

закладів, а українська мова була менше поширеною серед місцевого населення. Тому, політика українізації в цих регіонах була менш успішною.

По-третє, українізація мала різний рівень підтримки з боку влади в різних регіонах. У деяких регіонах було більше зусиль з боку влади для підтримки українізації, а в інших - менше. Відомі випадки, коли регіональні еліти, зокрема на сході України, сприймали політику українізації як загрозу своїм інтересам і активно протидіяли їй, виявляючи ворожість до української мови та культури. Такі прояви були пов'язані з ідеологією російського царизму, яку насаджували тут людям роками [36, с. 92].

Таким чином, розвиток українізації в різних регіонах був обумовлений різними соціально-економічними, культурними та політичними факторами.

Доцільно розглянути особливості українізації на півдні та в центрі України. Для прикладу, у 1920-30 рр. українізація в Одесі мала свої відмінні риси. З одного боку, у місті була досить сильна українська інтелігенція, яка просувала українську культуру та мову. У 1920-х рр. у Одесі почали розвиватися українські театри та видавництва, які сприяли популяризації української мови та культури. З іншого боку, значна частина містян українізації не підтримувала, а політика влади, яка спрямовувалась на примусову українізацію, робила тільки гірше.

Існувало кілька причин, чому деякі одесити чинили спротив українізації у 1920-1930-х рр. Однією з головних причин було те, що в Одесі мешкало багато єврейського населення, яке переважно спілкувалося на єврейській мові та не бажало переходити на українську. Крім того, більшість мешканців Одеси прихильно ставилися до російської культури та відчували себе частинами колишньої Російської імперії, пропаганду якої вони чули протягом багатьох років. Це викликало їх негативне ставлення до української мови та культури, що ускладнювало процес українізації.

Також слід відзначити, що в Одесі у 1920-1930-х рр. влада в основному належала російській еліті, яка не віддавала перевагу розвитку української культури та мови. Більшість чиновників, які були призначені на посади у

міській адміністрації, не були налаштовані підтримувати українізацію та впровадження української мови в усі сфери життя.

Українізація в Одесі обмежувалася також тиском з боку радянської влади, яка віддавала перевагу іншим регіонам України, де ця політика просувалася швидше і успішніше. Чиновники боялися, що занадто інтенсивна українізація в Одесі може порушити спокій серед місцевого населення, тому приймали більш обережний підхід до цього питання.

Загалом, процес розвитку політики коренізації в Одесі був складним, і супроводжувався як успіхами, так і труднощами. Незважаючи на це, він зіграв важливу роль у формуванні культурної сцени міста та сприяв збереженню української мови та ідентичності [23, с. 48].

В Києві та центральній Україні у 1920-1930-х рр. українізація була відносно успішною та інтенсивнішою порівняно з іншими регіонами. Існування розвинутих українських культурних та освітніх інституцій, таких як Київський університет, ВУАН та ін., було однією з причин успіху політики українізації в цьому регіоні. Крім того, місцеві органи влади та культурні діячі активно підтримували українську культуру та мову, що сприяло проведенню українізації. Українські театри, опери та концерти мали значний успіх, а українські книги та газети згодом стали широко поширюватися.

Проте, як і в інших регіонах, у центральній Україні зустрічалися перешкоди під час українізації, особливо серед представників російської культури та еліти. Крім того, були складнощі з проведенням українізації в сільській місцевості, де більшість населення могла володіти різними діалектами української мови або не могла володіти нею взагалі.

Українізація 1920-1930-х рр. у Харкові та на Сході України розгорталася досить інтенсивно. Харків став одним з центрів української культури, де відбувалися значні зміни в галузі освіти, культури та мистецтва. Українські школи та університети відкривалися, викладання велося українською мовою. Відбувалися також зміни у сфері мистецтва та культури, що відображалися на розвитку українського театру, кіно та літератури [41, с. 44].

На Сході України також проводилася українізація в усіх сферах життя, включаючи політику, науку та господарство. Українські культурні заходи проводилися у містах, були створені українські музеї та бібліотеки.

Однак, слід зазначити, що на Сході України існувала значна кількість негативних настроїв щодо українізації, що була пов'язано зі складними соціально-економічними проблемами та почуттям дискримінації з боку влади. Крім того, у цьому регіоні було багато етнічних меншин, які відчували потребу у пристосуванні до нових умов. Таким чином, українізація на Сході України здійснювалася зі значними труднощами, порівняно з іншими регіонами України.

Цікаво також, що під час 1920-х - початку 1930-х років, за активного тиску КП(б)У, була проведена «українізація» деяких регіонів РРФСР, зокрема на Кубані, у Ставропольському краї, в частині Курської та Воронежської областей, тобто, у регіонах, які раніше були частиною України. Школи, організації, підприємства та газети були переведені на навчання та спілкування українською мовою у наказовому порядку. Українізація там зустрічалася з різним сприйняттям серед місцевого населення. Деякі групи населення підтримували українізацію, оскільки вона відповідала їхнім бажанням мати можливість вільно використовувати українську мову і розвивати свою культуру. Інші ж групи, на відміну від перших, були проти українізації, оскільки боялися втратити своє місце у російському суспільстві і вважали, що українізація може погіршити їх економічний та соціальний статус [29, с. 55].

Таким чином, зважаючи на різні історичні, культурні та етнічні особливості різних регіонів України, українізація у 1920-1930-х рр. відбувалася по-різному. В окремих регіонах вона зустрічала активний спротив місцевого населення, тоді як у інших районах була більш успішною та популярною. Наприклад, в Києві та Харкові українізація розвивалася більш успішно, завдяки підтримці місцевих влад та культурних діячів. Однак у Одесі вона зустрічала значний спротив місцевого населення та була менш успішною.

Було досить багато тих, хто сприймав українізацію з недовірою і сумнівом, оскільки ця кампанія була відчутною зміною для багатьох людей, які звикли до російської мови та культури і не хотіли виходити зі своєї зони комфорту, доречі і в наш час спротив українізації відбувається за схожими мотивами та регіональними відмінностями. Нажаль, люди досі не розуміють усю важливість української мови та культури і не хочуть змінюватися, а продовжують робити так як їм комфортніше.

РОЗДІЛ III. НАСЛІДКИ ТА УРОКИ ПОЛІТИКИ УКРАЇНІЗАЦІЇ

Українізація зазнала різкого спаду в середині 1930-х років для цього склалися як внутрішні так і зовнішні причини. Влада більшовицького режиму почала відчувати труднощі в цей період. В Кремлі з'явилися думки про те, що внутрішні проблеми в поєднанні з кризами у міжнародних відносинах ослаблюють позиції Радянського Союзу та сприяють активізації «контрреволюційних», «шкідливих» і, зокрема, націоналістичних сил. Зростання впливу цих сил пов'язувалося з політикою «коренізації» (включаючи «українізацію»).

Так як ця політика була задумана для приборкання українського селянства то на 1933 рік потреба у цьому зникла. Від 1929 року, коли оголошено політику примусової колективізації, Сталін провадив неоголошену війну з селом. У роках 1930-31 колективізація була фактично завершена, а куркулі «ліквідовані як кляса», що разом з екстремальною заборонаю хлібозаготівель призвело до голоду 1932 року. Великий штучно створений

голод 1933 року, що призвів до смерті мільйонів людей, мав катастрофічний вплив на українське село та пригнічив селянство. [41, с. 46].

Щодо зовнішньої причини, то надії на поширення «всесвітнього комунізму» з Москви як результат колоніальних рухів не здійснилися. А саме вони свого часу зродили політику коренізації, частиною якої була українізація.

Хоч політика коренізації не виправдала покладену на неї мету більшовиків, але мала важливі наслідки для України, причому як позитивні так і негативні.

Політика українізації підтвердила вагомість боротьби попередніх поколінь, оскільки створена окрема УСРР засвідчила, що українці були визнані окремою нацією, а не просто увійшли до складу населення росії, як це було раніше. Проведення політики українізації було спрямовано на посилення національної ідентичності та свідчило про те, що влада боялася народу, який міг збунтуватися.

У 1949 р. В. Винниченко сказав досить пророчі слова про те, що СРСР з часом розвалиться, а Україна була є і завжди буде: «Народ її захищав, захищає і буде захищати всіма силами своїми, фізичними й духовними, не емігрантські вожді та міністри, а Грушевські, Скрипники, Єфремови, Хвильові, навіть Любченки і всі свідомі підсоветські українці тисячами віддавали свою свободу, здоров'я і життя за неї» [16, с.12].

Перетворення української мови на фактично державну мову в рамках УСРР було найбільшим досягненням українізації. Якщо після поразки Української національно-демократичної революції 1917-1921 рр. українська мова втрачала свою престижність і, здебільшого, залишалась мовою спілкування сільського населення, то проведення українізації сприяло популяризації української мови серед міського населення. Наприклад, за період з 1923 до 1933 року в Харкові частка українців зросла з 38 до 50%, у Луганську з 7 до 31%, у Запоріжжі з 28 до 56%, а в Дніпрі - з 16 до 48% [27, с.59].

Частка людей, які позитивно ставилися до політики українізації, значно збільшилася. Відбулося значне зростання українських видань, газет, журналів, наукових праць та іншого, адже був попит. Це надихало людей, оскільки вони могли висвітлювати та передавати свої духовні цінності та традиції.

Важливим плюсом українізації було її обов'язкове впровадження в освіту та діловодство. Це добровільно-примусове впровадження української мови призвело до значних успіхів, наприклад, в кінці 1927 р. 77% дітей в школах України навчалися українською мовою. У засобах масової інформації у 1932 р. українізація досягла показника 87,5%. У резолюції XIV з'їзду КП(б)У на звіт центрального комітету КП(б)У «Про підсумки українізації» сказано так: «...більшовики України прийшли до свого XIV з'їзду з величезними успіхами на фронті національно-культурного будівництва. Україна перетворилася на республіку високої соціалістичної культури. За час існування радянської влади в Україні збудовано 5653 нових школи. Науково - дослідні інститути, театри, кіно, радіо, література, преса - все це набуло велетенського розмаху завдяки неустанній допомозі більшовицької партії...» [36, с. 158]. М. Стріха вважав, «що більшовицька українізація стала першим щасливим шансом у цьому столітті для української мови».

Ще одним плюсом українізації було поліпшення політичної структури в Україні. З'явилися націонал - комуністи, які почали думати про національний розвиток в рамках СРСР. Українізація сприяла політизації етнічності. Змінився і етнічний склад партій, у КП(б)У в 1925 українців було 36, 9%, а у 1931 р. - 58, 2%.

Вагомий плюс українізації був у створенні української науки та культури. Різноманітні п'єси, наукові словники, новий правопис, радіо, кіно - все це створювала українська інтелігенція якраз за періоду цієї політики. Усі ці розробки допомогли Україні заявити про себе, зокрема, і на міжнародній арені.

Проте, тут не так все однозначно як може здатися на перший погляд, особливо у науці. М.С. Грушевський оцінював українізацію як «твердий, розумний, широко закріплений національний курс, взятий комуністичною

партією і Радянським Союзом в інтересах тіснішого союзу села з містом» Він розглядав українізацію як стратегічний напрям, а не лише тактичний хід більшовицької партії. М. Грушевський пояснював потребу в створенні історичних установ ВУАН (Всеукраїнська Академія Наук) з урахуванням реалізації українізаторського курсу. Однак на початку 1930-х років відбулася ідеологічна перебудова ВУАН. За словами Н. Полонської-Василенко, Академія Наук мала стати інструментом соціалістичного будівництва і служити виконавцем політичних вказівок партії. Ці та інші фактори давали українським політичним лідерам з національною свідомістю можливість бачити справжню природу українізаційної політики більшовиків. [41, с. 48].

Не зважаючи на усі плюси, були і негативні наслідки. М. Куліш у своїй комедії «Мина Мазайло» дуже добре показує які були протиріччя в суспільстві, як одні були за українізацію, а інші проти навіть в одній сім'ї. Тобто одним із негативних наслідків було не бажання частини населення українізовуватися, особливо на півдні люди чинили опір. Радянській владі в цій політиці, як і у всьому що вони робили, головне було показати кількість у відсотках для звітів, а не якість українізації. Та й зрештою, не всі гілки влади в цій політиці були зацікавлені.

Також у творі був такий вислів «їхня українізація - це спосіб виявити всіх нас, українців, а тоді знищити разом, щоб і духу не було», це теж була досить популярна думка у суспільстві особливо серед тих людей, які пам'ятали як поводитися російська влада із українцями в попередніх століттях, і зважаючи на події наступних років після українізації ці слова є правдивими.

Подальший терор українського населення був найстрашнішим наслідком цієї політики. Масові репресії спрямовувалися проти української інтелігенції, письменників, науковців та інших представників української інтелектуальної еліти. Вони ставали об'єктами політичних переслідувань, арештів, фабрикації політичних справ та засудження [32, с. 51].

Також було проведено масовий геноцид українського населення, під час Голодомору 1932-1933 років, коли мільйони людей померли від штучно створеного голоду. Цей терор національного розмаху мав на меті придушити український націоналізм та зламати опір селянства проти колективізації та подальшої русифікації.

Українізація призвела до збільшення національних та етнічних протиріч між українцями та іншими національностями, зокрема поляками та євреями. Це стало причиною репресій з боку влади та викликало еміграцію деякої частини населення.

Ця політика мала ще одну негативну рису - вона була спрямована на контроль за націоналістичними проявами в українському суспільстві. З одного боку, радянська влада активно просувала українізацію, навіть масово звільняючи з роботи людей, які не знали української мови. Але з іншого боку, будь-які відхилення від більшовицької ідеології в українізації придушувалися владою. [24, с. 53].

Так наприклад було і в церковному житті. На початку 1920 х. рр. почала відновлюватися УАПЦ, мовою богослужінь у багатьох церквах була українська. Спочатку більшовики не звертали увагу на неї, насамперед через принцип відокремлення церкви від держави. Ну і атеїстичний характер влади. Проте, згодом більшовики розпочали активну боротьбу проти неї. Священників, ієрархів та віруючих заарештовували. У 1930 роках УАПЦ саморозпустилася. Але фактично її ліквідували більшовики, адже їм не подобався такий не підконтрольний владі чинник українського національного відродження.

Паралельно з українізацією проводилася така собі советизація, більшовизація освіти, науки, суспільства загалом. Зрештою посилення контролю більшовиків над усіма сферами з'їли в українізації її національну складову.

Зважаючи на важливість української мови та культури для збереження національної ідентичності, українізація 1920-30 рр. була значущим етапом в

історії України. І як влучно сказав Б. Кравченко : «Українізація «знизу» в поєднанні з українізацією суспільної верхівки на кінець 20-х рр. підвела українців до порогу повної нації» [21, с. 79].

З досвіду українізації можна зробити висновки та взяти до уваги деякі важливі уроки для майбутнього. Перш за все, потрібно пам'ятати про необхідність розвитку національної культури та мови, оскільки це допомагає зберігати ідентичність та унікальність нації, що є особливо важливим у сучасному світі.

Мова є символом національної єдності та спільної історії, які зберігаються та розвиваються протягом багатьох століть. Крім того, мова є основою для розвитку національної літератури, мистецтва, музики та інших аспектів культури, що сприяє збереженню та розвитку національної ідентичності.

Також важливо пам'ятати про права національних меншин, забезпечуючи їх культурні та мовні права, щоб уникнути конфліктів між націями треба гарантувати рівні можливості для всіх громадян, незалежно від національності чи мови, та сприяти взаєморозумінню та співпраці між різними національностями.

Іншим важливим уроком з досвіду українізації є необхідність поважати права людини та уникати політичного переслідування. Для збереження миру та стабільності в суспільстві, влада повинна забезпечувати свободу слова та думки, а також дотримуватись демократичних принципів, щоб уникнути конфліктів. [36, с. 162].

Отже, у середині 1930-х років політика українізації зазнала різкого зворотного розвитку. За початку ідеологічної перебудови радянського соціалізму та зміни політичних пріоритетів, було прийняте рішення про згортання українізації. Більшовицька влада перейшла до політики русифікації, спрямованої на посилення впливу російської мови та культури на Україні.

Це супроводжувалося масовими репресіями проти української інтелігенції, письменників, науковців та інших представників української інтелектуальної еліти.

Попри негативні наслідки, українізація відіграла важливу роль в історії України. Одним з головних результатів було зміцнення української мови та культури, що дозволило українському народу зберегти свою ідентичність та культурну спадщину протягом наступних десятиліть. Під час українізації українська мова була введена у всі сфери життя, що допомогло її розвитку та поширенню.

З досвіду цієї політики можна зробити висновок про важливість збереження та підтримки національної культури та мови.

РОЗДІЛ IV. ДІЯЛЬНІСНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ НА ПРИКЛАДІ ТЕМИ «ПОЛІТИКА УКРАЇНІЗАЦІЇ» В УСРР.

Сучасні потреби суспільства, упровадження нового Державного стандарту загальної середньої освіти потребують організації освітнього процесу через особистісно зорієнтований, компетентісний, діяльнісний підходи [43, с.7].

Прийшло усвідомлення того, що дітей треба навчати по-новому, що перевірені століттями методи навчання та виховання не дозволяють в достатній мірі забезпечити успішний результат. Спрямованість системи освіти на переважне засвоєння системи знань, яка була традиційною і виправданою ще декілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню [47, с.46].

Пріоритетом сучасної освіти є формування навички навчатися протягом життя: самостійно ставити цілі та проєктувати шляхи їхньої реалізації, контролювати та оцінювати свої результати. Саме тому Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту базової і повної загальної середньої освіти [13].

Діяльнісний підхід у навчанні історії - це не сукупність окремих освітніх технологій чи методичних прийомів. Це методологічний базис, на якому будуються різні системи навчання зі своїми конкретними технологіями, прийомами та теоретичними особливостями. Реалізація діяльнісного підходу сприятиме забезпеченню умов, за яких в учнів будуть розвиватись самостійне мислення, аналіз, орієнтування в нових ситуація, пошук способів дій для розв'язання поставлених завдань [43, с.6-7].

Реалізацію діяльнісного підходу у навчанні має забезпечувати, передусім, зв'язок змісту предмета й дібрана до нього методика навчання, направлена на цілеспрямовану діяльність учасників педагогічного процесу, формування теоретичного мислення, розвиток їх розумових сил і здібностей.

Організацію освітнього процесу можна представити у даному випадку у вигляді єдності та послідовності виконання наступних дій: формування умінь обирати мету, планувати діяльність, організовувати, виконувати, регулювати, контролювати її, аналізувати, оцінювати і коригувати власну діяльність [51, с.91].

Необхідними засадами реалізації діяльнісного підходу є: введення учнів у зміст нового навчального матеріалу шляхом відкриття знань, а не їх подавання; створення умов для використання на уроці наукової інформації, здобутої поза школою; передбачення певних інтелектуальних труднощів під час опанування навчального матеріалу; активізація пізнавальної діяльності з використанням проблемно-пошукових методів [43, с.12]. Реалізацію діяльнісного підходу забезпечують інтерактивні методи та прийоми кооперативного навчання, технології розвитку критичного мислення, проблемне навчання, метод проєктів, що сприяють розвитку ключових компетентностей і наскрізних умінь учнів [43, с.9].

Отже, діяльнісний підхід - це спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, це методологія, яка ставить акцент на активну роль учнів у процесі вивчення історії. Замість пасивного прийняття фактів та дат, діяльнісний підхід віддає перевагу залученню учнів до активної діяльності, дослідження, розв'язання проблем та аналізу історичних подій.

Основні принципи діяльнісного підходу в історії включають: активну участь учнів (учні залучаються до активного дослідження історичних тем, а не просто запам'ятовують факти. Вони можуть використовувати різні джерела, проводити дослідження, аналізувати докази та створювати власні висновки); проблемне мислення (учні ставлять перед собою проблеми, розглядають суперечності та протиріччя, аналізують різні точки зору та роблять висновки на основі своїх аргументів); конструктивну діяльність (учні займаються конкретними завданнями, що дозволяють їм активно взаємодіяти з історичним

матеріалом. Наприклад, вони можуть проводити дослідження, розігрувати ролі, вирішувати проблемні ситуації або створювати проекти); контекстне мислення (учні засвоюють історичні знання, розуміючи їх у контексті конкретної історичної епохи або події. Вони розуміють, що історичні факти та явища пов'язані між собою та впливають на суспільство) [58, с. 147].

Тема українізації 20-30-х років ХХ ст. у шкільному курсі вивчається в 10 класі в рамках розділу «Утвердження комуністичного тоталітарного режиму в Україні» [65, с. 240]. Вивчення теми має вагоме значення для формування в учнів уявлень щодо справжнього змісту політики радянської влади в національному питанні, успіхів і невдач політики українізації. Реалізувати це завдання великою мірою допоможе діяльнісний метод навчання історії.

Застосування діяльнісного підходу на практиці може включати різні методи і технології, які залучають учнів до активної діяльності, зокрема: інтерактивні методи та прийоми кооперативного навчання, технології розвитку критичного мислення, проблемне навчання, метод проєктів та ін.

Одним з найбільш ефективних методів навчання з метою реалізації діяльнісного підходу є метод проєктів, який розвиває навички критичного мислення, співпраці, спілкування, міркування, передбачає залучення учнів до систематизації та набування знань, створення власних продуктів. Учні мають можливість самостійно обирати тему та формат свого проєкту, що дозволяє їм розвивати творчість та самостійність.

Наприклад, вони можуть створити презентацію, досліджуючи різні аспекти українізації, або підготувати відео-ролик про життя українців під час періоду українізації. Учні також можуть розвивати свої технічні здібності, створюючи веб-сайти, або творчі здібності, розробляючи брошури та інші креативні продукти. Цей метод допомагає учням глибше зануритися в тему, розвиває їхні дослідницькі навички та вміння презентувати свої результати. Проектна робота розвиває ключові компетентності такі як : інформаційну, навчально- пізнавальну, логічну, а якщо проекти робити парно то ще і комунікативну [56, с. 135].

Метод кейсу є також дуже корисним для активного навчання і може бути використаний для аналізу конкретних ситуацій. Суть цього методу полягає у розв'язанні учнями проблем або завдань, які виникають у певній професійній галузі, і можуть бути застосовані в різних дисциплінах, включаючи історію.

При вивченні теми українізації 1920-30 рр. можна запропонувати наступний кейс: «Ви є головою сільської ради в 1925 році, під час проведення політики українізації. У вашому селі проживає багато євреїв, які відмовляються вивчати українську мову і вимагають збереження своїх культурних традицій. Ви отримали відповідне доручення від вищих органів влади щодо проведення українізації в селі. Як ви будете діяти?»

Після видачі кейсу учні мають час для індивідуальної роботи та дослідження історичних джерел, після чого вони повинні виступити зі своїми рішеннями та аргументами під час дискусії. Цей метод сприяє розвитку критичного мислення, вмінню приймати рішення та аналізувати історичні події з різних точок зору. Є важливим для розвитку моральної та громадянської компетентностей. Крім того, він допомагає поглибити знання учнів з історії України та зрозуміти складні процеси, які відбувалися в державі в цей період [60, с. 238].

Навчальний процес на засадах критичного мислення має бути побудований так, щоб учні: висловлювали власні судження, виділяли головне, робили висновки і порівняння, оперуючи доводами і конкретними фактами; здійснювали певне дослідження, вивчаючи окрему навчальну прооблему; відокремлювали правдиву інформацію від неправдивої, факти від суджень, звертаючи особливу увагу на аргументованість останніх; самостійно ставили питання, формували проблему й альтернативні шляхи її творчого рішення [56, с.149].

Серед активних прийомів та способів формування навичок критичного мислення, які доцільно використовувати при вивченні теми українізації, пропонуємо прийом «Протилежність». Прийом спрямований на формування вміння оцінювати інформацію із різних позицій [43, с.15].

Його можна використовувати як роботу в парах, так і в групах, де одна команда має довести переваги українізації та її позитивні наслідки, а інша – недоліки і негативні наслідки.

При реалізації діяльнісного методу навчання у процесі вивчення теми українізації дуже корисними є дослідницькі завдання - наприклад робота зі статистичною інформацією (таблицями) (Див. Додаток А.), чи з історичними документами. Наприклад, учитель може запропонувати учням ознайомитися з уривком зі «Щоденника» С. Єфремова: «24 жовтня 1924 р. Українізація... От справжня злоба дня. Просто стогін і гвалт стоїть по установах. Виданий був наказ, щоб усі службовці вміли по-українському, але як ніхто із росіян і тоже - «малоросів» того всерйоз не брав, то граматики і словники любенько собі спочивали під сподом. Аж тут почали іспити робити і, хто не складе, - виганяти. От тут от і почалося. Дістається, звичайно, українцям, хоча в тому, що робиться, вони як Богові Духа невинні...» [46, с.138].

Після ознайомлення з документом учням пропонується дати відповідь на такі питання: Чому політика українізації спричиняла невдоволення державних чиновників УСРР? Які факти у свідченнях С. Єфремова вказують на те, що більшовицька українізація була тимчасовим заходом?

Робота з історичними джерелами при вивченні теми українізації допомагає розвивати мислення дітей та логічну компетентність. При вивченні теми українізації 1920-1930-х рр. доцільно пропонувати учням знайомитись з урядовими постановами, уривками з мемуарів очевидців або учасників подій, політичними промовами, тощо. Робота з історичними джерелами допомагає учням розвивати критичне мислення та вміння аналізувати джерела та робити висновки на їх основі. Після ознайомлення з документами учні можуть презентувати свої міркування з приводу відображених в історичних джерелах подій у вигляді есе [65, с. 108].

Реалізацію діяльнісного підходу у навчанні історії забезпечують інтерактивні методи та прийоми кооперативного навчання. Інтерактивні технології: робота в парах («один проти одного», «один - удвох - всі разом»,

«думати, працювати в парі, обмінятися думками»; «два - чотири - всі разом»; «коло ідей», «акваріум»); інтерактивні методи колективно-групового навчання (обговорення проблеми в загальному колі; «мікрофон»; «незакінчені речення»; «мозковий штурм»; «дерево рішень») надають вчителю можливості залучити до активної навчально-пізнавальної діяльності всіх учнів (активна співпраця) [43, с. 13].

Інтерактивні технології кооперативного навчання створюють для учнів можливості обговорювати свої думки та висновки. Це сприяє розвитку, перш за все, комунікативної компетентності. Дуже важливо, щоб вчитель сам ділив дітей на групи, звертаючи увагу на рівень навчання та ступінь комунікації між учнями в класі [58, с. 148].

Групова робота передбачає співпрацю, щоб учні взаємодіяли між собою і разом виконували поставлені завдання. Щоб зробити навчання більш захопливим та цікавим, групова робота може бути організована у вигляді змагання. Приклади завдань для різних груп учнів при вивченні теми українізації: проаналізувати законодавчі акти, якими влада впроваджувала політику українізації; на основі вивчення статистичних даних прослідкувати особливості реалізації політики українізації в різних регіонах України та ін.

Формуванню умінь висловлювати і аргументувати свою точку зору сприятимуть проведення дискусій та дебатів. Ці прийоми розвивають низку компетентностей: комунікативну, інформаційну, навчально-пізнавальну, тощо. У процесі дискусій та дебатів можна обговорювати такі питання, як ефективність політики українізації, її наслідки для українського народу, вплив на становище української мови. У таких питаннях також розвивається громадянська і патріотична компетентності.

Цікавим ігровим і водночас дискусійним прийомом є «дискусійне кафе». З-поміж учнів обираємо кількох, які будуть представляти історичні постаті, їхні погляди та вплив на хід українізації, наприклад: М. Скрипника, О.Шумського, В.Чубаря. Кожен «персонаж» сам обирає собі команду однокласників. Разом вони обговорюють та готують відомості про історичну

постать, його ставлення до тої чи іншої проблеми. Завершальним етапом стає сама дискусія, де кожен з «персонажів» висловлює своє ставлення до подій [43, с.16].

Ще один варіант гри - «Впізнай героя» (Див. Додаток Б.). Вона передбачає поділ учнів на групи, а завданням кожної групи може бути підготувати інформацію, яка повинна допомогти суперникам ідентифікувати історичну особу, яка відіграла вагому роль в процесі українізації 1920-1930-х рр. Головною метою такої гри є у процесі активної діяльності допомогти учням визначити роль та внесок конкретних осіб у процес українізації. Учні матимуть можливість поглибити своє розуміння подій, проживши їх на практиці через виконання завдань та розв'язання ситуацій, що виникають у процесі гри. Тут підключається моральна компетентність, адже учні як історичні діячі мають мріяти певні важливі рішення та добре думати як вони вплинуть на життя людей.

Важливо пам'ятати, що діяльнісний підхід в історії передбачає активну участь учнів та побудову їхнього власного розуміння історичних подій і процесів для кращого розуміння варто проводити паралель із сьогоденням. Для цього можна використати прийом «діалог історії з сучасністю». Щоб учні змогли поєднати вивчення українізації 1920-1930-х рр. з сучасними українізаційними процесами, їм можна запропонувати такі завдання, як наприклад: розробити дієві методики підтримки української мови та традиційної культури в сучасному суспільстві; проаналізувати вплив політики коренізації 1920-1930-х рр. на розвиток української мови та культури, та проаналізувати можливі наслідки, якби ця політика не проводилася. Ці завдання дозволять учням використовувати свої знання та навички для розв'язання практичних завдань, а також допоможуть розвивати їх критичне мислення та творчі здібності.

Оскільки сьогодні ми живемо в епоху інтернет-навчання та широкого використання різноманітних технологій, то можна також застосовувати їх у створенні цікавих завдань та ігор для дітей. Існує багато платформ, які

дозволяють створювати цікаві завдання для учнів. Ось декілька прикладів таких платформ: «Kahoot!» і «Quizizz» є платформами для створення онлайн-квизів, які можуть бути корисними для використання на уроках.

«Kahoot!» дозволяє вчителю створювати квизи на різні теми та вікові групи, а учні можуть взяти участь в квизі за допомогою своїх пристроїв. «Quizizz» також дозволяє створювати квизи та проводити тести на різні теми, а також включає в себе функції адаптивного навчання та підсумкової статистики для вчителя.

Платформа «Quizlet» дозволяє створювати електронні картки, які можуть бути використані для запам'ятовування нових слів та інших тем. Набір карток може бути створений вчителем, а учні можуть використовувати його для самостійного навчання.

«Padlet» є інтерактивною цифровою дошкою, на якій можна створювати записи, завдання, зображення та відео. Ця платформа дозволяє вчителям створювати цікаві та інтерактивні дошки для уроків та співпрацювати з учнями над різними проектами.

«Edpuzzle» - це платформа, яка дозволяє створювати інтерактивні відеоуроки з завданнями для учнів. Вчителі можуть використовувати цю платформу для створення відеоуроків, які містять питання та завдання, щоб перевірити розуміння матеріалу учнями. Учні можуть переглядати відео та відповідати на завдання прямо на платформі, що вчителю відстежувати їх прогрес та надавати зворотний зв'язок [63, с. 128].

До речі, соціальні мережі - такі як Facebook, Telegram, Twitter, Instagram, Тік Ток тощо також можуть бути використані для навчання. Тут головне знайти ті ресурси та платформи, які найбільше підходять для конкретної потреби та цілей навчання. Поєднання українізації 20-30 pp. та соціальних мереж може бути ефективним методом навчання, який стимулює учнів вивчати історію України та підвищувати інтерес до української культури та мови.

Один з можливих способів реалізації цієї ідеї - створення освітнього контенту на основі історичних фактів та подій, пов'язаних з українізацією 20-30 рр., і подальша його публікація в соціальних мережах. Наприклад, можна створювати цікаві пости з фактами, фотографіями та відеоматеріалами про українську культуру, мову та історію, що стосуються періоду українізації.

Також можна створювати інформативні відео для платформ, таких як TikTok або YouTube, які зараз мають величезну популярність та можуть зацікавити користувачів.

При застосуванні діяльнісного методу у навчанні історії важливо забезпечити різноманітність активностей та прийомів, щоб кожен учень міг знайти свій спосіб вивчення історії, створити стимулюючу та сприятливу атмосферу для активної участі учнів у процесі вивчення історії. Важливо враховувати інтереси, потреби та рівень підготовки учнів.

Варто звернути увагу на інтереси та таланти дітей у класі, оскільки вони можуть бути різними. Наприклад, якщо деякі учні проявляють талант у малюванні, можна запропонувати їм створити візуальний продукт на тему українізації, такий як: мурал, колаж, графіті або постер. Це допоможе їм продемонструвати свої творчі здібності і продемонструвати розуміння про українізацію та її вплив на українське суспільство. Візуальне мистецтво може стати зручним засобом для відображення історії та культури українців у той період. Якщо у класі є діти, які захоплюються літературою та письменництвом, то можна запропонувати їм написати власний вірш або поему на тему українізації 1920-30-х років. Важливо враховувати індивідуальні інтереси та здібності кожної дитини, щоб забезпечити їм найбільш ефективне навчання [60, с. 195].

Звичайно, можна і треба використовувати і традиційні методи, такі як: вправи та домашні завдання. Наприклад, вдома учням можна запропонувати заповнити таблиці, виконати тести, щоб перевірити свої знання. Головне - комбінувати традиційні методи навчання і іноваційними, щоб навчальний процес був захоплюючим, цікавим і активним.

Отже, застосування діяльнісного підходу допомагає учням розвивати критичне мислення, аналітичні навички, навички дослідження та презентаційні вміння. Вони отримують можливість не лише запам'ятовувати факти, але й розуміти історичні процеси, робити власні висновки та розбиратися в сутності історичних подій. Нарешті, діяльнісний підхід сприяє формуванню громадянської свідомості та розумінню сутності історії як науки. Він робить процес вивчення історії цікавим, захоплюючим та значимим для учнів.

Особливо важливо створювати мотивуюче навчальне середовище. Учні повинні почуватися комфортно на уроці, не боятися висловлювати свої думки, ставити запитання та приймати участь у різних навчальних вправах. Для досягнення цього вчителю потрібно виконувати роль наставника, розуміти потреби та інтереси учнів, а також допомагати їм з труднощами, які виникають під час вивчення теми [65, с.188].

З метою реалізації діяльнісного методу у процесі вивчення теми українізації можна використовувати різноманітні вправи і завдання. Зокрема, закріпити вивчений матеріал допоможе кросворд (Див. Додаток В.), розв'язати який учням можна запропонувати або на уроці, або вдома.

Метод графічного аналізу причинно-наслідкових зв'язків, який можна використовувати для визначення причин і результатів українізації у 1920-1930-х роках - фішбоун. Фішбоун на тему українізації 1920-30 рр. може стати корисним інструментом для систематизації інформації та виявлення ключових проблем, що впливали на українізацію в цей період, і може включати такі елементи: причини успіху, державна підтримка, активна участь національно свідомих громадян, політичні та культурні реформи, причини невдачі, опір з боку націоналістичних та релігійних груп, неадекватна реакція на національні запити населення.

Формуванню хронологічної компетентності при вивченні теми українізації сприятимуть завдання заповнити стрічку часу, або скласти у хронологічній послідовності картки, на яких будуть позначені важливі події,

пов'язані з темою українізації. Завдання можна ускладнити, запропонувавши учням не тільки скласти картки у хронологічному порядку, від найранішої до найпізнішої події, але й позначити дати. Роботу з картками можна проводити у вигляді гри-змагання між групами учнів.

Ще один варіант гри з картками з метою формування хронологічної компетентності - роздати учням картки із подіями та датами та попросити, щоб вони встановили відповідність події і дати. Такий варіант буде легший. Такий вид роботи можна проводити на швидкість.

Корисним інструментом для аналізу та порівняння історичних подій, пов'язаних з політикою українізації 1920-1930-х рр., є порівняльні таблиці, заповнення яких вимагає знайти відмінності та спільні риси між різними подіями чи процесами, що допомагає зрозуміти історичні тенденції, виявити фактори, які впливали на події, та їхні наслідки. Наприклад, можна використовувати порівняльні таблиці для аналізу процесу українізації в різних регіонах та з'ясувати, які фактори сприяли або ж стояли на заваді реалізації політики українізації в кожному з них.

Такі таблиці також допомагають розвивати аналітичні та логічні навички, розвивають ключові компетентності, збагачують словниковий запас термінами та поняттями, пов'язаними з історією. Розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей, формуванню інформаційної та навчально-пізнавальної компетентності сприятиме метод «Кола Вена» [60]. Тут по аналогії із порівняльними таблицями можна порівнювати українізацію в різних регіонах (Див. Додаток Г.).

Графічний інструмент, який допомагає візуалізувати та структурувати інформацію, ідеї, теми та плани - інтелект-карти. Зазвичай, інтелект-карти мають центральну тему, від якої виходять гілки з ідеями, а далі - гілки з конкретними деталями та підтемами. Інтелект-карти дуже популярні для збору та структурування інформації, розвитку ідей, створення планів та навчання. Вони можуть бути корисні для учнів, оскільки допомагають краще розуміти, запам'ятовувати та повторювати інформацію. Інтелект-карти можна складати

самостійно, у групах або за допомогою вчителя. Пропонуємо власний варіант інтелект-карти до даної теми, що може допомогти у вивченні українізації 1920-30 х рр. (Див. Додаток Д.).

Цікавим ігровим прийомом є гра «Хто я?». За допомогою запитань учасник гри має відгадати постать історичного діяча. У грі можна використовувати тільки відповіді «так» або «ні». Запитання дитини до класу можуть виглядати наступним чином: «я письменник?», «я політик?», «я зробив внесок в українізацію освіти/ науки/ культури тощо?».

Схожу гру можна організувати для роботи з термінами і поняттями, такими як: «українізація», «коренізація», «правопис», «шумськізм», тощо. У форматі такої гри діти краще запам'ятають складні для них терміни та їх значення. Також можна запропонувати учням самим зайнятися розробкою такої гри, або підготувати її у формі командної гри. Тоді діти будуть розробляти слова для своїх суперників.

Граючись в такі ігри, діти можуть вийти зі своєї зони комфорту, особливо підлітки, які часто хвилюються, щоб не виглядати смішними перед однолітками, і можуть взагалі відмовлятися брати участь. Тому вчителю важливо створити комфортну атмосферу для дітей, де вони можуть насолоджуватись грою і не соромитися своїх дій. Такі ігри розвивають навчально-пізнавальну, комунікативну, інформаційну та інші компетентності.

У сучасній школі ніяк не обійтися без мультимедійних ресурсів. При вивченні теми українізації варто використовувати відеоролики, інтерактивні комп'ютерні програми, веб-сайти та цифрові архіви. Використання мультимедійних ресурсів розширює можливості учнів у вивченні історії та стимулює їх творчість.

Загалом, застосування діяльнісного підходу на уроках історії при вивченні теми «Українізація 1920-1930-х рр.» дозволяє учням активно залучатись до навчального процесу і вивчати матеріал шляхом активних дій, спілкування та практичної роботи. Цей підхід дозволяє стимулювати учнів до самостійного пошуку інформації, критичного мислення та аналітичних

навичок. Використання різноманітних завдань, ігор, досліджень та рольових ігор допомагає учням краще розуміти процес українізації та її вплив на суспільство того часу.

Діяльнісний підхід також сприяє розвитку комунікативних навичок, співпраці та лідерських якостей учнів, оскільки вони працюють у групах та взаємодіють між собою. В цілому, використання діяльнісного підходу на уроці про українізацію 20-30 рр. XX ст. сприяє більш глибокому розумінню історичного періоду та розвитку ключових компетентностей учнів.

ВИСНОВКИ

Українізація 20-30-х років XX століття була значною історичною подією, яка мала великий вплив на розвиток української культури, науки, освіти та інших сфер суспільного життя.

На перший погляд політика українізації, проведена радянською владою в 1920-1930-х роках, може здатися дивною, адже чому комуністи намагалися дати національній ідентичності розвиватися в Україні? Проте, насправді ця політика була лише засобом для збільшення довіри населення до радянської влади та поширення її ідеології.

Передумови запровадження політики українізації в Україні в 20-30-х рр. XX століття пов'язані з довгим історичним шляхом українського народу, його боротьбою за збереження культурної самобутності та національної ідентичності під час імперських режимів.

Український національний рух, який набув значного розквіту після Першої світової війни та революції 1917-го року, пожвавив національну свідомість людей. Усвідомлюючи потенційну загрозу для своєї влади та бажаючи уникнути повстань та конфліктів, радянська влада вирішила самостійно провести політику українізації, з метою контролювання ситуації та збереження свого впливу.

Таким чином, політика «українізації» була лише засобом утвердження радянської влади в усіх основних сферах суспільно-політичного життя. Загалом необхідно підкреслити, що українізація здійснювалась тенденційно й була спрямована, насамперед, на поступове пристосування більшовицької ідеології, як і радянської системи в цілому, серед народних мас. Процес коренізації мав на меті унеможливити в принципі вороже до неї ставлення не лише на соціальному, а й національно-культурному ґрунті. Незважаючи на це, протягом 1920-х років в Україні спостерігалися постійні прояви несприйняття більшовизму як на рівні села, з його повстанськими діями, так і на рівні діяльності інтелігенції. Згортання українізації були першими проявами

цілеспрямованої ідеологічної політики більшовиків проти усіх національно свідомих елементів, або тих, хто з різних міркувань не сприймав існуючої системи. Серед українців таких виявлялося все більше.

Українізація залишається важливою і в наш час. Сьогодні вона є одним з ключових завдань для збереження та розвитку української культури та ідентичності. Українізація включає в себе не лише мовну політику, але й розвиток національної освіти, культурної спадщини, мистецтва, науки та технологій.

Загалом вона є важливим процесом для збереження української ідентичності. Також українізація впливає на безпеку країни. Така політика може знизити ризик внутрішнього конфлікту, оскільки вона сприяє зміцненню національної ідентичності та згуртуванню громадян навколо спільних цінностей та мови.

Вивчення теми «Українізація 20-30-х рр. XX ст.» у школі розширює знання учнів про процеси та явища суспільного життя, права людини, її ціннісні орієнтації. Нові освітні стандарти створюють можливості для якісного навчання школярів через діяльнісний підхід, який передбачає таке здійснення навчального процесу, при якому формується та вдосконалюється ціла низка інтелектуальних якостей особистості. У сучасній освіті зміст навчання має становити не система знань, а система дій і знання, що забезпечують опанування цієї системи, результатом чого є формування та розвиток ключових і предметних компетентностей учня.

Діяльнісний підхід у навчанні апелює до внутрішньої активності дитини, зумовленої не тиском, не примусом, а особливою організацією змісту й методами освіти. Навчальна діяльність має бути організована таким чином, щоб дитина усвідомлювала особистісну значимість навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Оpubліковані документи і матеріали

1. Боров Б. Курс національного питання для комвишів та радпартшкіл : Хрестоматія з методичними вказівками. Харків – Київ, 1931. 352 с.
2. Вольницький С. Кілька слів про мову. *Вісти ВУЦВК*. 1924. 24 липня.
3. До заведення нового українського правопису. *Вісти ВУЦВК*. 1929. 7 березня.
4. Затонський В. Матеріали до українського національного питання. *Більшовик України*. 1927. Ч. 6. С. 46- 96.
5. Історія України : Хрестоматія / Упоряд. В.М. Литвин. Київ : Наукова думка, 2013. 1056 с.
6. Культурне будівництво в Українській РСР. Найважливіші рішення Комуністичної партії і радянського уряду. 1917–1960 рр.: зб. док.: в 2 т. Т.1. 1917-1927. Київ : Держполітвидав, 1960. 655 с.
7. Касьянов С. Закінчити українізацію. *Вісти ВУЦВК*. 1926. 9 січня.
8. Крижанівський О. Про вчительські курси. *Вільна українська школа. 1918–1919 (рік перший)*. № 3. С. 166 - 170.
9. Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів. Інститут національних відносин і політології НАН України. Київ: Наукова думка, 1994. 558 с.
- 10.Скрипник М. О. Нові лінії в національно - культурному будівництві. Харків, 1930. 143 с.
- 11.Чубарь В. Дискусії по докладу Українського уряду на II сесії ЦВК СРСР. *Вісти ВУЦВК*. 1926, 20 квітня.
- 12.Шостака П. Дещо про українізацію та змичку. *Красная связь*. 1924, № 3. С.14- 20.

II. Нормативні документи

- 13.Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада

2011 р. № 1392) URL : <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>
(дата звернення 14 березня 2023 р.).

14. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (Дата звернення: 13 травня 2023 р.)

15. Історія України. Всесвітня історія. 6 - 11 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf> (Дата звернення: 18 квітня 2023 р.).

III. Спогади, мемуари

16. Винниченко. В. Заповіт борцям за визволення. Київ : Криниця, 1991. 128 с.

17. Николишин С. Культурна політика большевиків і український культурний процес. Б.м. (на чужині), 1947. 119 с.

18. Свистун В. Нова хвиля червоного терору в Україні. Вінніпег: Союз українців–самостійників, 1930. 30 с.

IV. Монографії і статті

19. Боровик А. Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917-1920 рр.). Чернігів. Видав. «Чернігівські обереги», 2008. 368 с.

20. Верменич Я. Національна політика більшовиків і опозиція: підґрунтя маневрів навколо українізації 20-30-х рр. XX ст. *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. 2005. Вип. 31. С. 34-45.

21. Горбач Н. Українізація: зліт і трагедія (з досвіду ідейно-теоретичної боротьби на Радянській Україні в 20-х роках). *Жовтень*. 1989. № 2. С. 78-85.

22. Гришко В. Український націонал-комунізм на історичній пробі доби українізації (1923 - 1933). *Сучасність*. 1978. № 12. С. 56-58

23. Гусева С., Цибенко М. З досвіду розв'язання національного питання на Півдні України (1920-1930 рр.). *Український історичний журнал*. 1991. № 2. С. 45-53.
24. Даниленко В. М. Українізація: здобутки і втрати (20-30-ті рр.). *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. Київ, 1992. Вип. 2. С. 79.
25. Даниленко В., Верменич Я. Троянський кінь «українізації». *Віче*. 1997. № 5. С. 145-151.
26. Даниленко В. М., Касьянов Г. В., Кульчицький С. В. Сталінізм на Україні: 20 - 30-ті роки. Київ : Либідь, 1991. 342 с.
27. Дашкевич Я. Українізація: причини і наслідки. *Слово і час*. № 8. 1990. С. 55-64
28. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація?. Мюнхен, 1968. 263 с.
29. Кондратюк В. О. Україна в 20-30-х роках. Суспільно-політичне життя ХХ ст. Львів, 1993. 74 с.
30. Кондуфор Ю. Культурне будівництво в Українській РСР. Київ : Наукова думка, 1989. 572 с.
31. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. К., 1997. 423 с.
32. Лозицький В. Політика українізації в 1920-1930 рр.: історія, проблеми, уроки. *Український історичний журнал*. 1989. № 3. С. 46-55.
33. Міронова І. Національне питання в УРСР (1920–1980-ті рр.). Проблеми та шляхи вирішення. *Історичний архів. Наукові студії: Збірник наукових праць*. Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. Вип. 17. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Myronova_Iryna/Natsionalne_pytannia_v_URSR_1920_1980-ti_rr_Problemy_ta_shliakhy_vyrishennia.pdf? (Дата звернення: 25 квітня 2023 р.).
34. Науменко І. Українізація за ґратами. *Україна Молода*. 2006. С. 35-44. URL : <https://www.umoloda.kiev.ua/number/688/222/25013/> (Дата звернення: 10 березня 2023 р.).

- 35.Сірополко С. Історія освіти в Україні. Львів : Накладом Т-ва «Взаємна поміч укр. вчительства», 1937. 174 с.
- 36.Смолій В.А.; В.М. Даниленко, Я.В. Верменич, П.М. Бондарчук, Л.В. Гриневич, О.О. Ковальчук, В.В. Масненко, В.М. Чумак. Українізація 1920-30-х років: передумови, здобутки, уроки. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2003. 392 с.
- 37.Телегуз І. Особливості створення шкільних підручників в Радянській Україні у 1921-1934 рр. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія: Історичні науки. 2012. Вип. 15. С. 127-134.
- 38.Чехович В. Державно-правові питання українізації в 20-х роках. Минуле України: відновлені сторінки. Київ : Наукова думка, 1991. 122 с.
- 39.Чумак В. М. Політика українізації в УСРР і КПЗУ (1927-1928). *Записки історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова*. Одеса, 1999. Вип. 10. С. 193-201.
- 40.Шевельов Ю. Радянська політика 1925-32 років. *Сучасність*. 1993. № 5. С. 36-57.
- 41.Шевельов Ю. Українізація і радянська політика 1925–1932 років. *Сучасність*. 1983. Вип. 5. С. 36-57. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Suchasnist/1983_N05_265.pdf (Дата звернення: 13 квітня 2023 р.).
42. Ярмаченка. М. Д. Розвиток народної освіти і педагогічної думки в Україні Київ: Радянська школа, 1991. 381 с.

III. Підручники, посібники, навчально-методичні матеріали

43. Бабенко Л. Г. Діяльнісний підхід на уроках історії. URL: http://bilyky-one.at.ua/MetodRozrobky/babenko_l-g-dijalnisnij_pidkhid_na_urokakh_istorij.pdf (Дата звернення: 24 квітня 2023 р.).
- 44.Баханов К. О. Навчання історії в школі : інноваційні аспекти. Харків. Основа, 2005. 128 с.

- 45.Бачинський Д. В. Українізація 1920-х - початку 30-х років та інтелігенція : навч. Посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. 176 с.
- 46.Власов. В. Кульчицький. С. Підручник з історії України 10 клас. Рівень стандарт. Нова програма. 2018. 255 с.
- 47.Гончарова О. Методичні умови реалізації ціннісно-діяльнісного підходу при вивченні нової історії в школі при використанні ІКТ. Інформаційні технології і засоби навчання, 2014, Том 39, №1. С. 46-59.
<file:///C:/Users/user/Downloads/admin,+925-3117-2-ED-1.pdf> (Дата звернення: 19 квітня 2023 р.).
- 48.Горохівський П.І. Методика викладання історії. Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань. 2013. 256 с.
- 49.Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX століття: навчальний посібник. Київ: Генеза, 1996. 356 с.
- 50.Дубінський В. Методика викладання історії в школі. Навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський. Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-методичний відділ, 2005. 167 с.
- 51.Задорожна Л. В. Методичні аспекти реалізації діяльнісного підходу у навчальному процесі. *Virtus*. 2019. № 31. С. 90-95. URL: <https://doi.org/10.31812/123456789/6957> (Дата звернення: 25 квітня 2023 р.).
- 52.Комаров В. О. Про систему методів навчання історії в школі (загальнометодичний аспект). *Історія в школах України*. 2003. № 6. С. 30-35.
- 53.Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.). Київ : Либідь, 1992. 196 с.
- 54.Політична історія України: посібник для студентів вищих навчальних закладів. За ред. В. І. Танцюри. Київ : Видав. центр «Академія», 2001. 488 с.

55. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики [За заг. ред. О. В. Овчарук]. Київ : К.І.С., 2004. С. 66–72.
56. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
57. Пометун О. Методика навчання історії в школі. Київ Генеза, 2006. 164 с.
58. Пометун О. І. Реалізація компетентнісного і діяльнісного підходів у сучасному підручнику історії. *Український педагогічний журнал*. 2015. №2. С.146-156.
59. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18-21.
60. Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти: Зб. наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4 листопада 2019 р.). Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Пед. думка, 2019. 422 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/zbirnyk_konf_2019.pdf (Дата звернення: 18 квітня 2023 р.).
61. Ремех Т. О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34-41.
62. Савельєв О.М. Інтерактивні методи навчання. Історія України: навч. посіб. Навчальна книга. Тернопіль. 2016. 191 с.
63. Сиротенко Г. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків. Основа, 2003. 156 с.

- 64.Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів / укладач Степанова Н. М. Черкаси, 2014. 42 с.
- 65.Яковенко Г.Г. Я Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

V. Автореферати дисертацій

- 66.Бачинський Д. В. Інтелігенція Української СРР в українізаційних процесах 20-х - початку 30-х років ХХ ст. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Чернівці, 2004. 18 с.
- 67.Бистрицька О. Б. Розвиток системи освіти національних меншин в Україні у 1917-1939 рр. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Харків, 1998. 19 с.
68. Васильчук Г. Українізація вищих органів державної влади та управління УРСР (20-ті роки). Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Київ, 1994. 21 с.
- 69.Верменич Я. Здійснення українізації у 20-30-х роках. політичні і культурні аспекти проблеми. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Київ, 1993. 19 с.
- 70.Марчук М. В. Освіта України в роки національного відродження (1917-поч. 1930-х рр.). Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Івано-Франківськ, 2003. 19 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Таблиці зі статистичними даними до теми «Українізація 1920-30 х. рр.».

Наслідки українізації		
Параметри для порівняння	1923 р (%)	1927 (%)
Українці у складі державного апарату	35	54
Українці у складі КП(б)У	23	52
Обсяги діловодства, що здійснювалося українською мовою	20	70
Україномовні школи	10,8	80
Видання книг українською мовою	27	Понад 50

 1. Дайте загальну оцінку змінам, що сталися у справі запровадження української мови?
 2. У яких сферах успіхи у справі «українізації» були найбільш відчутними?
 3. До яких наслідків, на ваш погляд, мала призвести успішна реалізація політики «українізації»?

Роки	Чл. і канд. КП(б)У	Укр.	Рос.	Інші (євреї)
1922	54818	23,3%	53,6%	23,3%
1924	57016	33,3%	45,1%	14,0%
1925	101852	36,9%	43,4%	19,7%
1927	168087	51,9%	30,0%	18,1%
1930	270698	52,9%	29,3%	17,8%
1933	468793	60,0%	23,0%	17,0%

 На основі даних таблиці, визначте, які зміни відбулися в національному складі КП(б) України в 1922 – 1933 роках?

Джерело: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-ukra-nizaciya-ta-meta-151654.html>

Додаток Б.

Матеріали до гри «Впізнай героя» до теми «Українізація 1920-30 х. рр.»

Шумський Олександр Якович (1890—1946 роки)

- Народився у бідній селянській родині на Житомирщині в с. Боровій Рудні Волинської губернії
- Навчання - сільська школа. Робота - лісопилльний завод
- Вступ до робітничого гуртка Української соціал-демократичної спілки, до - московського гуртка українських соціалістів-революціонерів, до - КП (б) У, до - Галицького бюро при ЦК КП(б)У
- 1921 р - представник радянської України у Польщі
- 1924 р. – 1927 р. Посада народного комісара освіти України
- Запропонував Й. Сталіну (1925 р.) усунути з посади генсека ЦК КП(б)У Л. Кагановича та заміщення його українцем В. Чубарем. За це - звинувачення в націоналістичному ухилі — “шумкізм”. Проти нього - політична кампанія (1926) .Результат: визнав »помилковість своєї позиції
- У 1927 р. О. Шумський залишив Україну
- 1933 р. – його було заарештовано і засуджено до 10 років позбавлення волі. Звинувачено в участі в Українській військовій організації (УВО) і контрреволюційній діяльності
- Вичерпавши всі засоби боротьби за реабілітацію, прийняв рішення про самогубство як останню, найвищу форму протесту. 18 вересня 1946 р. добровільно пішов з життя

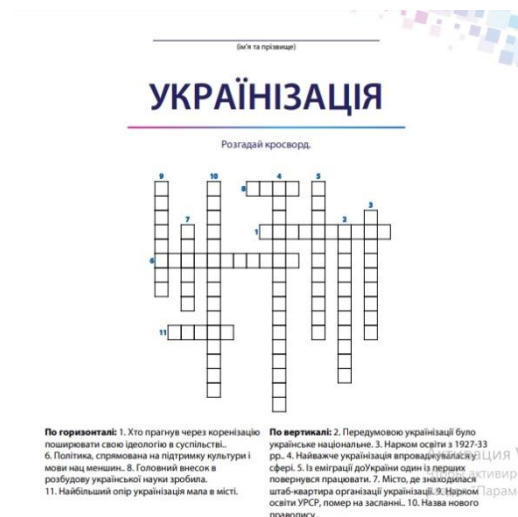
Скрипник Микола Олексійович (1872-1933 рр.)

- Родина залізничного службовця.
- Навчання в Петербурзькому технологічному інституті.
- 1901р.- революційна діяльність, за це переслідувався, засуджувався до ув'язнення і заслання.
- Прибув за доручення В. Леніна в Україну.
- Виступав з ідеєю світової пролетарської революції, яка мала привести до справедливого розв'язання всіх соціально-політичних питань, у тому числі й національного.
- Учасник встановлення радянської влади в Україні, один з організаторів КП(б)У.
- Вів активну боротьбу проти деяких її керівників, які зневажливо ставилися до українства й українського національного руху.
- Займав посади: народного комісара Робітничо-селянської інспекції УСРР; наркома юстиції та генеральний прокурор УСРР, у 1927-1933 р.- нарком освіти УСРР
- Один із ініціаторів запровадження «українізації»
- 1933 р. - заступник голови РНК УСРР і голова Держплану УСРР. Директор Українського Інституту марксизму-ленінізму, голова Українського товариства істориків-марксистів, дійсний член ВУАН.
- 1933 р-звинувачений у «націоналістичному ухилі» і помилках теоретичного й практичного характеру, що підготувало його до самогубства (7 липня 1933 р.)

Джерело: <https://ppt-online.org/180214>

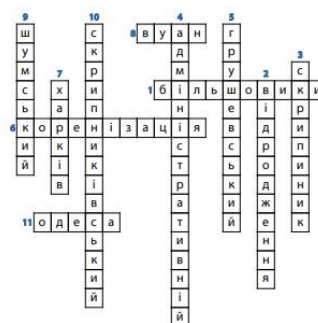
Додаток В.

Кросворд на тему «Українізація 1920-30 х. рр.» який можна використати на уроках історії України у 10 класі в школі.

ВІДПОВІДІ

УКРАЇНІЗАЦІЯ

По горизонталі: 1. Хто прагнув через коренізацію поширювати свою ідеологію в суспільстві... 6. Політика, спрямована на підтримку культури і мови нац меншин... 8. Головний внесок в розбудову української науки зробила... 11. Найбільший опір українізація мала в місті.

По вертикалі: 2. Передумовою українізації було українське національне... 3. Нарком освіти з 1927-33 рр... 4. Найважче українізація впроваджувалася у сфері... 5. Із еміграції до України один із перших повернувся працювати... 7. Місто, де знаходилася штаб-квартира організації українізації... 9. Нарком освіти УСРР, помер на заслання... 10. Назва нового правопису.

Власна розробка

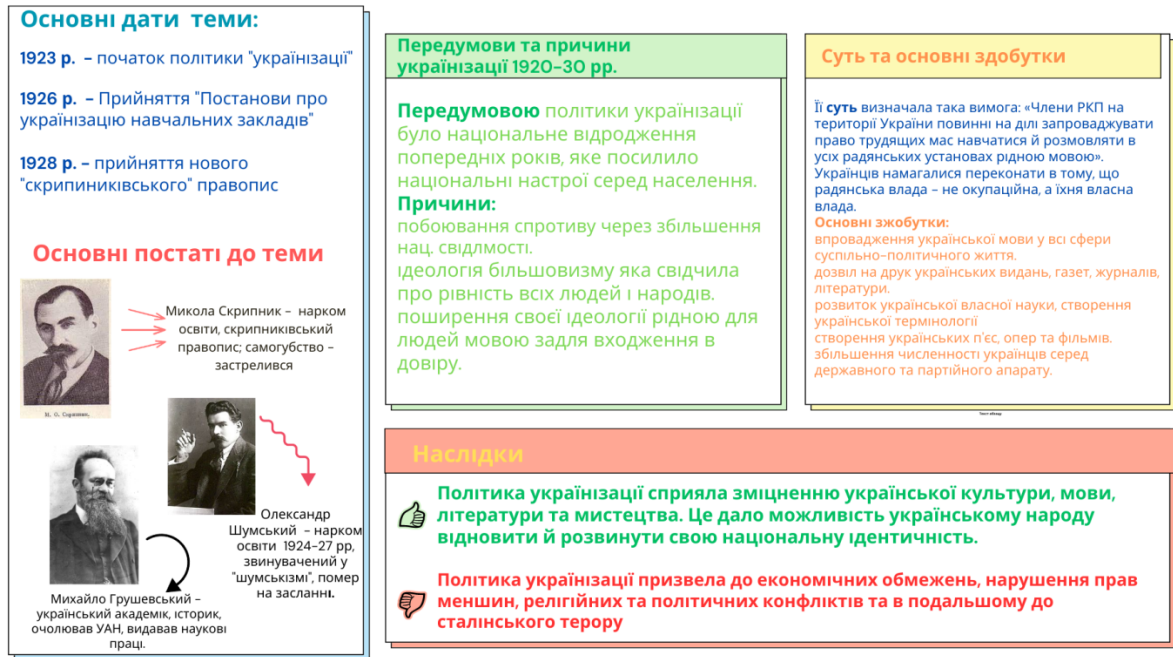
Додаток Г.

Кола вена до теми «Українізація 1920-30 х. рр.»

Власна розробка

Інтелект карта до теми «Українізація 1920-30 х. рр.»

Власна розробка

Додаток Е.

Конспект уроку на тему «Українізація 1920-30 рр.»

План-конспект з предмета «Історія України»

Урок 19

Дата: 11.05.2023

10 клас

Тема: Українізація 1920-30 х. рр. XX ст.

Мета:

навчальна:

- з'ясувати причини та передумови прийняття політики українізації; / інформаційна
- ознайомити учнів з текстом історичних джерел; / інформаційна
- проаналізувати державні документи цієї політики; / інформаційна / логічна / аксіологічна
- ознайомити з основними етапами та особливостями політики українізації; / інформаційна / хронологічна
- охарактеризувати провідних діячів того періоду; / інформаційна / аксіологічна

розвивальна:

- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу; / інформаційна.
- формувати власну думку на ті чи інші події; / аксіологічна.
- розвиток навичок критичного мислення та аналітичного мислення шляхом оцінювання позитивних та негативних наслідків політики українізації; / аксіологічна
- Розвиток комунікативних навичок через спільну роботу в групах, обговорення та обмін думками про політику українізації; / комунікативна

виховна:

- виховувати патріотичні почуття на основі здобутків українців у науковій сфері тієї доби; / громадянська / інформаційна
- виховувати патріотичні почуття на основі здобутків українців у науковій сфері тієї доби; / громадянська / інформаційна
- виховання усвідомлення важливості розвитку української мови як національної та єдиної державної мови; / громадянська / патріотична
- викликати почуття відповідальності за збереження української державності та національної ідентичності на основі подій коли Україна входила до складу РСРР і не мала незалежності / громадянська / патріотична / інформаційна

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Вид уроку: комбінований.

Обладнання: підручник Історія України (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. В. С. Власов, С. В. Кульчицький, атлас «Історія України 10 клас», карта «Адміністративна карта України», роздатковий матеріал.

Основні терміни: коренізація, українізація, «шумськiзм», «скрипникiвський правопис».

Основні історичні постаті: О. Шумський, М. Скрипник, М. Грушевський.

Основні дати: 1923 р. – початок політики «українізації», 1926 р. – прийняття «Постанови про українізацію навчальних закладів», 1928 р. – прийняття нового «скрипникiвського правопису».

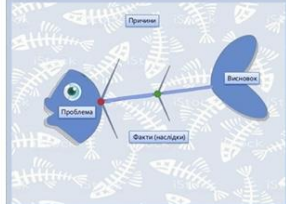
План уроку

1. Передумови та причини політики «українізації».
2. Впровадження політики у різних регіонах.
3. Наслідки та здобутки українізації.

Хід уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 хв	I. Організаційний	Взаємне привітання. Посміхнутися один одному. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів.		
7 хв	II. Перевірка домашнього завдання		Письмова робота 1. Які фактори призвели до припинення Нової економічної політики та переходу до індустріалізації? (Гавриленко Вероніка) 2. Як ви оцінюєте роль НЕП у розвитку Радянського Союзу? Наведіть факти. (Андрущак Владислав) Усна відповідь (Мікрофон) • Які основні цілі ставив перед собою НЕП у Радянському Союзі?	Інформаційна аксіологічна / інформаційна Активация Windows Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры". Активация Windows Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

			• Які основні цілі ставив перед собою НЕП у Радянському Союзі? • Коли його було запроваджено? • Які були наслідки Нової економічної політики для розвитку сільського господарства та промисловості? • Які переваги та недоліки мала НЕП з погляду розвитку країни? • Як НЕП вплинув на життя звичайних людей, які соціальні умови та можливості? Домашня • Покажіть на карті регіони, що отримали більшу свободу в економічному відношенні під час НЕП. (Гаврилюк Віталія) • Позначте які основні галузі та досягнення (Бех Олег)	інформаційна/логічна/аксіологічна/хронологічна
3 хв	III. Мотиваційний	Що, на вашу думку, являє собою українізація? Чи могла вона проводитися в СРСР?		логічна/аксіологічна
2 хв	IV. Актуалізаційний етап		1. Яку епоху ми зараз вивчаємо? (Старомінська Діана) 2. Які характерні риси цієї епохи? (Демків Павло)	Хронологічна логічна
20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	1. Передумови та причини політики «українізації». Передумова: відродження/революція/національна свідомість. Причини: • Радянська ідеологія – єривність всьому. • Поширення пропаганди рідною мовою. • Страх спротиву. Перегляд фрагментів серіалу «І будуть люди» для кращого розуміння. https://youtu.be/YTTrG0IgAs0	Учні занотують собі інформацію методом асоціативного куща.	Інформаційна/аксіологічна
		Робота з візуальними джерелами Відскануйте QR-код, щоб побачити карту	• Які факти у свідченнях С. Сфремова вказують на те, що більшовицька українізація була тимчасовим заходом? Назвіть та покажіть на карті регіони, великі міста та області де українізація впроваджувалася найповільніше.	Просторова/інформаційна
		3. Наслідки та здобутки українізації. Розвиток української мови та культури Розвиток української науки Створення термінології, стилів мистецтва Збільшення українських шкіл Друж українських підручників Створення українського кіно Збільшення українців в органах влади	Робота в групах за методом «Акваріум» Р. пенто, класи, сім'я, група експертів, яка	Активация Windows Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

		Друк українських підручників Створення українського кіно Збільшення українців в органах влади Українізація = контроль влади над усіма аспектами життя, проводилася для поширення пропаганди.	Робота в групах за методом «Акваріум» В центр класу сиділа група експертів, яка розпочинає дискусію на тему «Позитивні і негативні наслідки для України політики «українізації».	Аксіологічна/ інформаційна
6 хв	VI. Систематизація знань	Інтелект карта, яку діти зберігають собі, щоб легше вивчити матеріал, та щоб легше потім його було повторити до НМТ 	Мозковий штурм - Що таке українізація і яка була її мета? - Які заходи були прийняті для втілення політики українізації? - Які були наслідки політики українізації? - У яких роках вона проводилася? - Які історичні діячі фігурують в даній темі? - Причини та передумови політики українізації. Власна думка. На вашу думку, що могло б бути, якби ця	Логічна/ хронологічна
			Власна думка. На вашу думку, що могло б бути, якби ця політика не проводилася? Які методи українізації населення ви б могли запропонувати тоді та в наш час? Фішбоун по українізації 	аксіологічна Інформаційна/логічна/аксіологічна
3 хв	VII. Висновки	Українізація 1920-1930 рр. мала далекосяжні наслідки для мови, культури, освіти та національної свідомості українського народу. Вона стала важливим етапом у процесі національного відродження та	Активация Windows Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".	
3 хв	VII. Висновки	Українізація 1920-1930 рр. мала далекосяжні наслідки для мови, культури, освіти та національної свідомості українського народу. Вона стала важливим етапом у процесі національного відродження та закладання основ сучасної української державності. Однак, політика українізації також викликала напруження в суспільстві, особливо серед неналежно українізованих груп, а також зустрічала опір і заборони з боку влади.		
1 хв	VIII. Домашнє завдання		1. Опрацювати § 19 підручника. 2. Відповісти на запитання наприкінці параграфа. 3. Напишіть есе-роздум про те, чому українізація важлива в наш час. 4. Зробіть порівняльну таблицю аналізу процесу українізації в різних регіонах та з'ясуйте, які фактори сприяли або заважали українізації в кожному з них.	Активация Windows Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

Власна розробка